

HET BELANG VAN ‘HET EIGEN KIND’ BINNEN PLEEGZORG

**EEN NARRATIEF ONDERZOEK BIJ PLEEGZORGERS NAAR DE ROL
VAN EIGEN KINDEREN IN EEN PLEEGZORG ENGAGEMENT**

Aantal woorden: 19 048

Céline Cannaert

Studentennummer: 01815529

Promotor(en): Prof. Dr. Lieselot De Wilde

Masterproef voorgelegd voor het behalen van de graad master in het Sociaal Werk

Academiejaar: 2020 – 2021

Abstract

Céline Cannaert
Academiejaar 2020 – 2021
Master Sociaal Werk
Prof. Dr. Lieselot De Wilde

Titel: Het belang van 'het eigen kind' binnen pleegzorg. Een narratief onderzoek bij pleegzorgers naar de rol van eigen kinderen in een pleegzorg engagement.

Het 'belang van het kind' is een veelgebruikt argument bij het nemen van beslissingen in de integrale jeugdhulp. Binnen pleegzorg specifiek dient er zo steeds gehandeld te worden in het belang van het pleegkind. De motivaties om eigen kinderen - met name de biologische kinderen van pleegzorgers - te betrekken, zijn zo ook in functie van het welzijn van het pleegkind geformuleerd. Verscheidene nationale en internationale publicaties pleiten echter om eigen kinderen te betrekken in functie van hun eigen welzijn als een volwaardige doelgroep met recht op inspraak en participatie, zoals verankerd staat in het IVRK. Het theoretisch kader zet die probleemstelling kracht bij door cijfers en structuren van pleegzorg te duiden en de gewaagde positie van een pleegzorger tussen vrijwilliger en hulpverlener uit de doeken te doen. Ook het kinderrechtenperspectief in relatie tot pleegzorg wordt toegelicht. Bovendien wordt de hegemonische invulling van het belang van eigen kinderen in functie van het welzijn van de pleegkinderen onderzocht d.m.v. een documentonderzoek.

Deze masterproef gaat enerzijds dieper in op hoe pleegzorgers het belang van hun eigen kind invullen en anderzijds op hoe pleegzorgers trachten het belang van hun eigen kind in beeld te brengen en te houden. De data van veertien semi-gestructureerde interviews van West-Vlaamse pleegzorgers met eigen kinderen worden narratief geanalyseerd. Uit die resultaten blijkt dat pleegzorgers goed willen doen voor een 'ander' kind, zolang dit niet (volledig) ten koste gaat van hun eigen kinderen. De uiteenlopende manieren waarop pleegzorgers tegemoet komen aan het belang van hun eigen kinderen worden bemoeilijkt door een uitdagende pleegzorgcontext. Binnen pleegzorgbegeleiding wensen de respondenten dan ook prioritair en preventief geïnformeerd te worden over de impact op het pleeggezin, ook het belang van dialoog zou vanuit die begeleiding gestimuleerd kunnen worden. De discussie vormt als slot van dit onderzoek een koppeling van de geanalyseerde resultaten met de spanningen uit de literatuur.

Dankwoord

Graag presenteer ik u mijn masterproef, het sluitstuk van mijn opleiding tot Master in het Sociaal Werk. Het streven naar sociale rechtvaardigheid is binnen sociaal werk steeds het uitgangspunt, maar zo ook de continue uitdaging bij het definiëren en analyseren van sociale problemen. In de opleiding heeft die boeiende eigenheid en tegenstrijdigheid mij twee jaar lang uitgedaagd om steeds kritisch te reflecteren. Deze masterproef is dan ook een proces van vallen en opstaan geweest, maar door mijn interesse in het onderwerp en de onvoorwaardelijke hulp en steun van verschillende personen ben ik blijven doorzetten.

Eerst en vooral wil ik mijn promotor Prof. Dr. Lieselot De Wilde bedanken voor de correcte, kritische en steeds vlotte feedback. Zij was nauw betrokken bij mijn proces waardoor ik telkens opnieuw mijn vele vragen durfde te stellen en constructief verder kon werken.

Mijn ouders wil ik van harte bedanken om mij de kans te geven om na mijn professionele bachelor orthopedagogie, ook nog de master sociaal werk te voltooien.

Ook bedankt aan alle respondenten die met mij in gesprek zijn gegaan. Door hun vrijwillige medewerking, openheid en enthousiasme, lieten ze me inzicht krijgen in hun persoonlijke verhalen. Zonder hun vertrouwen was deze masterproef niet tot stand gekomen.

Daarnaast kan ik mijn vrienden, mijn lief en mijn medestudenten alleen maar loven om me telkens een hart onder de riem te steken wanneer ik het nodig had. Het vele naleeswerk, de lieve woorden en de ontspannende momenten op café of via facetime - afhankelijk van de lockdown periode - deden me veel deugd.

Zonder jullie had ik het schrijven van dit sluitstuk nooit zo positief kunnen ervaren, van harte bedankt!

Céline Canaert

Gent, België

Januari, 2021

Inhoudsopgave

1. Inleiding	1
1.1 <i>Eigen kinderen van pleegzorgers in het pleegzorgproces</i>	1
1.2 <i>Recht op inspraak en participatie: in het belang van het eigen kind en/of het pleegkind?</i>	4
2. Probleemstelling & onderzoeksvragen	6
3. Theoretisch kader	7
3.1 <i>Pleegzorg</i>	7
3.1.1 <i>Als vorm van hulpverlening</i>	7
3.1.2 <i>Pleegzorgers</i>	9
3.1.3 <i>Pleegzorg: een driehoek of een veelhoek?</i>	11
3.2 <i>Kinderrechtendiscours</i>	13
3.2.1 <i>Kinderrechten doorheen de tijd</i>	13
3.2.2 <i>Kinderrechten in de praktijk</i>	14
3.2.3 <i>Kinderrechten ten aanzien van pleeg- en eigen kinderen</i>	15
3.3 <i>Het belang van eigen kinderen in pleegzorgdocumenten</i>	16
3.3.1 <i>Kindbeeld van de eigen kinderen</i>	18
3.3.2 <i>Rol van de eigen kinderen</i>	19
3.3.3 <i>“Eigen kinderen vormen geen probleem”, of denkt toch niet iedereen daar zo over?</i>	21
4. Methodologie	24
4.1 <i>Kwalitatief onderzoek</i>	24
4.2 <i>Narratief veldonderzoek</i>	24
4.2.1 <i>Een mondelinge bron</i>	25
4.2.2 <i>Case-selectie</i>	28
4.2.3 <i>Data-analyse</i>	29
4.2.4 <i>Betrouwbaarheid & validiteit</i>	30
5. Resultaten	31
5.1 <i>Met eigen kinderen kiezen voor pleegzorg</i>	32
5.1.1 <i>Na onze kinderwens, kwam onze pleegkinderwens: hetzelfde of toch niet helemaal?</i>	32
5.1.2 <i>De mening van eigen kinderen bij de beslissing om te kiezen voor pleegzorg</i>	33
5.2 <i>Van een gezin naar een pleeggezin</i>	37
5.2.1 <i>De impact van een pleegbroer of – zus op het gezin</i>	37
5.2.2 <i>“Kindvriendelijke” uitleg over de biologische ouders van het pleegkind</i>	41
5.2.3 <i>De zoektocht tussen het perspectief van pleegkinderen en eigen kinderen: hoe kan ik mijn pleegkind helpen zonder mijn eigen kind te schenden?</i>	43
6. Discussie en conclusie	47
6.1 <i>Inleiding</i>	47
6.2 <i>Hoe vullen pleegzorgers de betekenis van het belang van ‘het eigen kind’ in?</i>	48
6.3 <i>Op welke manier trachten pleegzorgers ‘het belang van hun eigen kinderen’ in beeld te krijgen en te houden?</i> 50	

6.4	<i>Algemene conclusie</i>	53
6.5	<i>Beperkingen en aanbevelingen voor verder onderzoek</i>	54
7.	Referenties	56
8.	Bijlagen	64
8.1	<i>Themalijst</i>	64
8.2	<i>'Informed consent'</i>	65
8.3	<i>Oproep pleegzorgonderzoek</i>	66
8.4	<i>Oproep onderzoek Pleegzorg West-Vlaanderen</i>	67

1. Inleiding

1.1 Eigen kinderen van pleegzorgers¹ in het pleegzorgproces

“Pleegzorg betreft intens alle belanghebbenden: het pleegkind, de pleeggast en diens persoonlijk netwerk, de pleeggezinnen en de gezinnen van oorsprong” (Pleegzorg Vlaanderen, 2014).

Bovenstaand citaat uit het decreet Pleegzorg Vlaanderen (2014) bepaalt dat pleegzorg met een veelheid aan actoren rekening dient te houden. Dit betekent dat alle partijen, onder meer het pleeggezin en het gezin van oorsprong, maximaal betrokken moeten worden bij de hulpverlening (Pleegzorg Vlaanderen, 2018). Net omdat pleegzorg een vorm van hulpverlening is, meer bepaald de eerste te overwegen optie bij uithuisplaatsing, heeft pleegzorg een publiek karakter van openbare zorg, geregeld door de regionale overheid (Höjer, 2007). Pleeggezinnen die vrijwillig een pleegkind of pleeggast opvangen, zoals gesteld in de definitie van pleegzorg, worden bijgevolg begeleid door een pleegzorgdienst en krijgen een kostenvergoeding gedurende het volledige pleegzorgproces² (Decreet Betreffende de Organisatie van Pleegzorg, 2018, artikel 2, 11°). Van al die Vlaamse pleeggezinnen heeft 44% naast pleegkinderen ook biologische kind(eren) of zogenaamde *eigen kinderen* (Bronselaeer, Vandezande, & Verreth, 2011). Er bestaan verscheidene termen in wetenschappelijke literatuur om biologische kinderen van pleegzorgers te benoemen, onder andere geboortekinderen, zonen/dochteren van pleegzorgers en natuurlijke kinderen (Serbinski & Shlonsky, 2013). In deze masterproef wordt er omwille van de consistentie voor één term gekozen naar analogie van lokale visieteksten, nl. de *eigen kinderen*.

In de visie van pleegzorg Vlaanderen staat het *belang van het pleegkind* centraal (Pleegzorg, 2018). Ook binnen de pleegzorgdriehoek, een visuele voorstelling van de centrale actoren binnen pleegzorg, krijgt het pleegkind een centrale plaats (Potoms, Van Holen, & Vanderfaeillie, 2017). De twee andere actoren binnen die pleegzorgdriehoek zijn de pleegzorgers en de biologische ouders van het pleegkind. Vanuit meerzijdige partijdigheid dienen pleegzorgbegeleiders³ die triade binnen pleegzorg te ondersteunen, versterken én verduidelijken zonder een kant te kiezen (Potoms et al., 2017).

¹ Pleegzorger(s) is de benaming voor een persoon die vrijwillig zorg opneemt voor een pleegkind(eren).

² Het pleegzorgproces doelt op het proces vanaf de keuze voor pleegzorg, gevolgd door de screening van het kandidaat-pleeggezin en de begeleiding van het pleeggezin tot de stopzetting van pleegzorg.

³ Een pleegzorgbegeleider ondersteunt iedereen tijdens het pleegzorgproces: de biologische ouders, het pleegkind en het pleeggezin (Pleegzorg Vlaanderen, 2020).

Eigen kinderen zijn geen aparte doelgroep in die pleegzorgdriehoek. Ook in het eerder genoemde pleegzorgdecreet worden eigen kinderen gegroepeerd als onderdeel van het pleeggezin en wordt er van hen mede verwacht dat ze voldoende draagkracht hebben. Artikel 14 onder de afdeling screening stelt zo volgende voorwaarde:

“2° het pleeggezin heeft voldoende draagkracht om het pleegkind of de pleeggast een stabiel leefklimaat te bieden” (Decreet houdende de organisatie van Pleegzorg, 2018, §2, artikel 14).

In een reviewstudie van 2013 die systematisch onderzocht hoeveel en welk soort onderzoek er reeds gebeurde naar de beleving van die eigen kinderen, werden er van de 5500 gescreende artikels slechts 46 publicaties gevonden die over de eigen kinderen gingen (Serbinski & Shlonsky, 2013). Dit resultaat toont aan dat er over hun beleving en ervaring van de pleegzorgplaatsing(en) weinig onderzoek valt te vinden. Eigen kinderen zijn met andere woorden een weinig onderzochte subpopulatie (Serbinski & Shlonsky, 2013). Meer nog, internationaal onderzoek omtrent pleegzorg in het algemeen neemt toe maar er wordt daarbinnen weinig tot geen aandacht gegeven aan de eigen kinderen (Höjer, Sebba, & Luke, 2013; Younes & Harp, 2007).

Ondanks de geringe aandacht binnen pleegzorgonderzoek heeft de complexe aard van het pleegzorgproces, met name de verschillende uitdagingen die het opnemen van een pleegkind in het gezin met zich meebrengt, volgens verschillende auteurs impact op de eigen kinderen (Williams, 2016). Zo stelt Höjer dat eigen kinderen hun plek in het gezin moeten herontdekken door de impact die pleegzorg als vorm van hulpverlening heeft op het pleeggezin en de sociale interacties tussen de gezinsleden (Höjer, 2007). Door het openbare karakter van pleegzorg moeten eigen kinderen hun thuis namelijk openstellen voor onder meer begeleidingsdiensten, hulpverleners en pleegkinderen. Op die manier krijgen eigen kinderen nieuwe rollen in hun gezin (Pleegzorg Vlaanderen, 2018; Williams, 2016). Eigen kinderen kunnen bijvoorbeeld een actieve rol innemen in de zorg voor pleegkinderen door praktische taken op te nemen (Williams, 2016). Het is volgens Nordenfors van belang om voorzichtig om te gaan met die nieuwe rollen want te veel verantwoordelijkheid voor eigen kinderen zou schade kunnen veroorzaken bij hen (Nordenfors, 2016). Met die schade bedoelen we dat eigen kinderen het gevoel kunnen hebben dat ze verantwoordelijk moeten zijn terwijl ze dit misschien niet kunnen of willen (Nordenfors, 2016).

Eigen kinderen zullen daarnaast niet alleen in interactie treden met hun nieuwe pleegbroers/-zussen, ook de aandacht en tijd van hun ouders moeten ze leren delen (Williams, 2016).

De aanpassingen die eigen kinderen ondergaan, verlopen volgens Höjer vlotter door hen deel te laten nemen aan de beslissing om te kiezen voor pleegzorg (Höjer et al., 2013). Meer nog, eigen kinderen informeren over pleegzorg en het pleegkind helpt hen volgens Nordenfors om mogelijk probleemgedrag van pleegkinderen te begrijpen en te handhaven én zorgt voor een betere relatie tussen het pleegkind en het eigen kind (Nordenfors, 2016). Bijgevolg krijgen de eigen kinderen, naast de rolverandering in het gezin, ook een rol in het pleegzorgproces (Raineri, Calcaterra, & Folgheraiter, 2018).

Eigen kinderen zijn met andere woorden geen passieve actoren die de impact van het pleegzorgproces ondergaan, integendeel, het zijn actieve subjecten die zelf strategieën ontwikkelen om het pleegzorgproces te beïnvloeden, bijvoorbeeld om hun ouders te beschermen (Williams, 2016). Daarenboven zijn eigen kinderen noodzakelijk om te betrekken in het pleegzorgproces volgens Raineri omdat hun acties en opvattingen dat pleegzorgproces beïnvloeden (Raineri et al., 2018). Uit een recent onderzoek in Vlaanderen komt bijvoorbeeld naar voren dat samenwerken met het volledige gezin om een pleegzorgplaatsing te laten slagen eigen kinderen helpt bij de acceptatie van een pleegkind en bijgevolg een breakdown voorkomt. Echter, slechts 15% van die bevroegde eigen kinderen gaf aan dat ze een hoge mate van gezinscohesie in hun gezin ondervonden (Gypen, West, Van Holen, & Vanderfaeillie, 2020).

Het gebrek aan erkenning van die eigen kinderen ondanks de verschillende uitdagingen waar bovenstaande auteurs op duiden, is deels te wijten aan het feit dat eigen kinderen niet worden gezien als individuen in een volwaardige afzonderlijke doelgroep maar als deel van een gezin wat zijn gevolgen heeft in pleegzorgpraktijken (Höjer, 2007; Raineri, et al., 2018; Williams, 2016). Zo stellen Davies en Hill (2006) dat de deelname van eigen kinderen aan het pleegzorgproces vaak inefficiënt loopt, aangezien die deelname zelden resulteert in wat kinderen zelf willen. Participatie aan pleegzorgprocessen, zoals gesprekken, worden zo vaak geleid door volwassenen (Nordenfors, 2016). Die volwassenen, met name de pleegzorgers, worden volgens Williams (2016) gezien als bekwame ouders waarvan er wordt uitgegaan dat hun eigen kinderen wel zullen voldoen aan de eisen van pleegzorg (Williams, 2016).

Williams (2016) stelt dat het een evidentie zou zijn dat pleegzorgers hun eigen kinderen bekwaam begeleiden doorheen het pleegzorgproces, hoewel één van de grootste uitdagingen voor pleegzorgers net bij die eigen kinderen ligt, nl. de uitdaging om een verschil te maken in het leven van kwetsbare pleegkinderen zonder daarbij de noden van hun eigen kinderen uit het oog te verliezen (Younes & Harp, 2007). Pleegzorgers zelf gaan afhankelijk van de leeftijd van hun eigen kinderen, volgens Höjer en Nordenfors (2006), in gesprek met hen over pleegzorg maar ze betrekken hen weinig in het beslissingsproces (Rainari et al., 2018). Zo blijkt uit een onderzoek van 2007 waar zowel pleegzorgers als eigen kinderen werden bevraagd dat eigen kinderen niet wisten waaraan ze zich moesten verwachten ondanks de gesprekken met de pleegzorgers (Younes & Harp, 2007).

1.2 Recht op inspraak en participatie: in het belang van het eigen kind en/of het pleegkind?

Pleegzorg bevindt zich in een prille fase van kennisontwikkeling wat betreft de eigen kinderen maar het soort onderzoek in pleegzorg dat de stem van eigen kinderen aanhoort als actieve subjecten, komt niet zomaar uit de lucht gevallen (Höjer, 2007; Raineri, et al., 2018; Williams, 2017). Na de tweede wereldoorlog bleef het aantal kinderen in pleeggezinnen groeien (van Lieshout, 2019). De voormalige comités, die in 1912 bij het ontstaan van de kinderbeschermingswetten werden opgericht om pleegzorgplaatsingen te coördineren en op te volgen, werden geleidelijk aan vervangen door pleegzorgdiensten (Grietens, 2007). Ook de kinderbeschermingswetten werden in 1965 vernieuwd waardoor de nadruk in sociaal werk veel meer kwam te liggen op professionalisering (Roose, 2018). Door die professionalisering kon pleegzorg veel meer aandacht schenken aan de selectie van kandidaat-pleegzorgers, het begeleiden van pleegzorgplaatsingen en het pedagogisch project van pleeggezinnen (Grietens, 2007). Daarnaast erkent artikel 12 in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) in 1989 het recht van kinderen en jongeren om hun standpunten over alles wat hen aanbelangt op een vrije manier te uiten, alsook het recht dat hun mening in aanmerking moet worden gebracht (Raineri et al., 2018).

Het volledige pleegzorgproces - van werving tot begeleiding, van gebruikte methodieken tot het organiseren van participatieraden - behoort heden ten dage tot het takenpakket van de vijf provinciale pleegzorgdiensten die de eigen kinderen, in tegenstelling tot op het Vlaamse niveau, wel als een aparte groep beschouwen (J. Brocatus, persoonlijk mailverkeer, 04 maart 2020).

Preventief in functie van het welzijn van het pleegkind, als er problemen zijn in het pleegzorgproces of als het eigen kind weerstand vertoont, wordt het eigen kind (extra) betrokken, krijgt de pleegzorger tips en/of zal de beslissing om pleegzorg te laten doorgaan gewijzigd worden (Draaiboek screening bestandspleegzorg Pleegzorg WVL, 2019; Infosessie Pleegzorg Vlaams-Brabant/brussel, persoonlijke communicatie, 11 maart 2020; Pleegzorg Vlaanderen, 2020; Visietekst begeleiding perspectiefbiedende pleegzorg WVL, 2020). De inspraak van eigen kinderen wordt echter vooral in functie van de pleegzorgplaatsing ingevuld en limiteert zich bijgevolg tot het garanderen van stabiliteit in het pleeggezin of het voorkomen van een *breakdown* (Jongerenwelzijn, 2017).

Een *breakdown* in het pleeggezin, het vroegtijdig stopzetten van een pleegzorgplaatsing, wordt vaak veroorzaakt door een grote bezorgdheid van pleegzorgers over het welzijn van hun eigen kinderen (Gypen et al., 2020). Ook het succesvol plaatsen van pleegkinderen hangt af van het al dan niet betrekken van de eigen kinderen (Williams, 2016). Die motivaties geven ons mee dat eigen kinderen doorgaans worden betrokken in functie van het welzijn van het pleegkind dat centraal staat binnen een pleegzorgplaatsing. Vanuit het IVRK dat stelt dat elk kind het recht heeft op inspraak en participatie over al hetgeen hen aanbelangt is het aangewezen dat ook de eigen kinderen betrokken worden op zowel de keuze voor pleegzorg als het verloop van de pleegzorgplaatsing om de belangen van zowel de pleegkinderen als van de eigen kinderen - én dus ook hun rechten – te bewaken (Gypen et al., 2020; Jongerenwelzijn, 2017; Raineri et al., 2018; Williams, 2016).

2. Probleemstelling & onderzoeksvragen

Hoewel er steeds meer tendensen zijn met aandacht voor het netwerk rondom een pleegkind, worden eigen kinderen binnen pleegzorg Vlaanderen en het Vlaamse pleegzorgbeleid gesitueerd als deel van een pleeggezin in plaats van een afzonderlijke doelgroep met eigen rechten en belangen (Höjer, 2007; Pleegzorg, 2018; Serbinski & Brown, 2016). De vijf provinciale pleegzorgdiensten binnen Vlaanderen, die verantwoordelijk zijn voor het volledige pleegzorgproces, benaderen eigen kinderen daarentegen wel als een aparte doelgroep (J. Brocatus, persoonlijk mailverkeer, 04 maart 2020).

De doelstellingen van die pleegzorgdiensten liggen echter vooral bij het laten slagen van de pleegzorgplaatsing, wat in functie van het welzijn van het pleegkind is (Höjer, 2007). Eigen kinderen worden bijgevolg betrokken omwille van het feit dat er een pleegzorgplaatsing loopt met een pleeggezin, maar steeds in functie van het welzijn van het pleegkind. De motivaties om eigen kinderen in het pleegzorgproces te betrekken, zijn met andere woorden het waarborgen van stabiliteit in het pleeggezin en het voorkomen van een breakdown in het pleeggezin (Gypen et al., 2020; Jongerenwelzijn, 2017). Dit betekent dat binnen een pleegzorgplaatsing niet de eigen kinderen maar wel het welzijn van de pleegkinderen van primordiaal belang is (Gypen et al., 2020; Höjer, 2007; Jongerenwelzijn, 2017). Toch hebben ook eigen kinderen als een volwaardige groep recht op inspraak en participatie over al hetgeen hen aanbelangt. Dat recht, enerzijds verankerd in het IVRK en anderzijds door onderzoek benadrukt, zou gehanteerd moeten worden in het omgaan met de verschillende uitdagingen die een pleegzorgplaatsing met zich meebrengt voor het bewaken van het welzijn van de eigen kinderen (Höjer et al., 2013; Nordenfors, 2016; Pleegzorg Vlaanderen, 2018; Raineri et al., 2018; Williams, 2016).

Binnen de spanning omtrent het belang van eigen kinderen vinden pleegzorgers het één van de grootste uitdagingen om een verschil te maken in het leven van 'kwetsbare' pleegkinderen zonder daarbij de noden van hun eigen kinderen uit het oog te verliezen (Younes & Harp, 2007). Bijgevolg komen in dit masterproefonderzoek twee onderzoeksvragen centraal te staan, namelijk:

- *Hoe vullen pleegzorgers de betekenis van het belang van 'het eigen kind' in?*
- *Op welke manieren trachten pleegzorgers 'het belang van hun eigen kinderen' in beeld te krijgen en te houden?.*

3. Theoretisch kader

3.1 Pleegzorg

3.1.1 Als vorm van hulpverlening

Pleegzorg wordt in Vlaanderen gedefinieerd als zorg waarbij een pleeggezin tijdelijk en vrijwillig één of meer pleegkinderen en/of pleeggasten opvangt (Decreet Betreffende de Organisatie van Pleegzorg, 2018, artikel 2, 11°). Tijdelijk in die zin dat pleegkinderen het recht hebben op een veilige en geborgen omgeving, hier specifiek het pleeggezin, terwijl de biologische ouder(s) ondersteuning krijgen zodat het pleegkind, als zijn/haar oorspronkelijke gezin geen gevaar meer vormt, terug kan (Fernandez, 2013). Het pleeggezin heeft daarbij recht op begeleiding van een pleegzorgdienst en een uniforme kostenvergoeding (Decreet Betreffende de Organisatie van Pleegzorg, 2018, artikel 2, 11°). Een gezin in Vlaanderen kiest met andere woorden vrijwillig om een pleeggezin te worden en komt hierdoor automatisch in contact met het *publieke karakter* van pleegzorg (Höjer, 2007). Dat publieke karakter betekent dat pleegzorg een vorm van, hetzij rechtstreeks hetzij niet-rechtstreeks (via de jeugdrechter of de intersectorale toegangspoort), toegankelijke hulpverlening is onder het agentschap Opgroeien in de integrale jeugdhulp (Pleegzorg Vlaanderen, 2018).

Er bestaan vier vormen van pleegzorg in Vlaanderen. *Ondersteunende pleegzorg* is een eerste vorm waarbij het pleegkind enkel in de vakantie of weekends in een pleeggezin verblijft. *Perspectiefzoekende pleegzorg* is een vorm waarbij het nog niet duidelijk is of het pleegkind na anderhalf jaar terug naar huis kan, maar ondertussen gaan de pleegzorgbegeleiders intensief aan de slag met de biologische ouders om hen zo goed mogelijk te ondersteunen. Een derde vorm is *perspectiefbiedende pleegzorg* en heeft niet meer het zoekende karakter van de vorige vorm, het is met andere woorden een vorm van pleegzorg waarbij het pleegkind minstens anderhalf jaar in het pleeggezin verblijft. Als laatste is er *crisispleegzorg* waarbij een pleeggezin pleegkinderen opvangt op specifieke momenten wanneer er zich een crisis voordoet (Pleegzorg Vlaanderen, 2020). Er bestaat zowel de mogelijkheid om aan pleegzorg te doen voor kinderen die je wel kent (*netwerkpleegzorg*) als voor kinderen die je nog niet kent⁴ (*bestandspleegzorg*) (Pleegzorg Vlaanderen, 2020).

⁴ Pleegzorg voor volwassenen met een beperking is ook mogelijk, deze masterproef spitst zich hier niet op toe maar onder de rubriek *gastgezinnen* op de website van pleegzorg Vlaanderen vindt u hier uitgebreid alle informatie over (Pleegzorg, 2020).

Sinds 2014 wordt pleegzorg ingezet als de eerste te overwegen optie bij uithuisplaatsing van een minderjarige wat zich weerspiegelt in een stijging van 9% van het aantal pleegzorgsituaties tussen 2014 en 2017 (Pleegzorg Vlaanderen, 2017). De overgrote meerderheid - 72% volgens de cijfers van 2017 - van jonge kinderen die geplaatst wordt binnen het agentschap Opgroeien wordt bijgevolg in pleeggezinnen opgevangen, refererend naar de Vlaamse definitie: op vrijwillige basis (Pleegzorg Vlaanderen, 2017). Die vrijwillige basis wordt echter wel kritisch bekeken door beleidsmakers en pleegzorgdiensten van Westerse welvaartsstaten (De Wilde, Devlieghere, Vandenbroeck, & Vanobbergen, 2019). Sommige onderzoekers zijn namelijk van mening dat de stijgende tendens van pleegzorg vraagt om professionalisering van pleegzorgers, andere onderzoekers wijzen er dan weer op dat de persoonlijke kenmerken van pleegzorgers het belangrijkste zijn om een pleegkind op te vangen (De Wilde et al., 2019). In de Verenigde Staten en in Nederland wordt, in tegenstelling tot in Vlaanderen, zo bijvoorbeeld gekozen om bij pleegkinderen met gedrags- en emotionele problemen met specifieke programma's te werken met getrainde en hoger betaalde pleegzorgers (Van den Bruel & Stroobants, 2016). Deze discussie toont mooi aan hoe pleegzorg een complexe vorm van hulpverlening is waarbij vrijwilligers ingezet worden in een professioneel hulpverleningsproces (Vandemeulebroecke, Van Crombrugge, Janssens, & Colpin, 2006).

Dit is belangrijk om mee te nemen omdat de verantwoordelijkheid over eigen kinderen bij de pleegzorgers ligt die op hun beurt begeleid worden door pleegzorgdiensten (Draaiboek screening bestandspleegzorg Pleegzorg WVL, 2019). Pleegzorgbegeleiders uit die pleegzorgdiensten voorzien met andere woorden faciliteiten om door te verwijzen, vragen te beantwoorden en tips te geven, maar de eigen kinderen zelf vallen wel onder de hoede van hun eigen ouders, met name de pleegzorgers (Visietekst begeleiding perspectiefbiedende pleegzorg WVL, 2020). Uit een Vlaams onderzoek in 2018 bleek dat 29% van de pleegzorgers hun pleegzorgtraject vroegtijdig stop hebben gezet omwille van opvoedkundige moeilijkheden en 71% omwille van gedragsproblemen van de pleegkinderen. Ondanks die aanzienlijke percentages, kreeg echter slechts 8% van de deelnemende pleegzorgers bijkomende ondersteuning (Vanderfaillie, Van Holen, Carlier, & Fransen, 2018).

Een argument voor meer professionalisering van pleegzorg is dat een pleegkind opvangen niet zomaar gelijk is aan de aanwezigheid van een extra kind in het gezin (De Wilde et al., 2019). Zo heeft een gezin volgens Höjer (2007) *integriteitsgrenzen*. Dat zijn symbolische grenzen die de thuis van een gezin afbakenen, wat meestal overeenkomt met de materiële grenzen van het huis van dat gezin. Pleegzorg als hulpverlening doet een inbreuk op die grenzen doordat een pleeggezin hun thuis niet enkel dient open te stellen voor pleegkinderen maar ook voor de biologische ouders, voor pleegzorgbegeleiders en eventueel de jeugdrechtbank (Höjer, 2007; Pleegzorg Vlaanderen, 2018; Williams, 2016). Op die manier verliest een pleeggezin mogelijk een deel van zijn privacy om te voldoen aan de *publieke opdracht* van pleegzorg (Höjer, 2007). Die publieke opdracht bestaat erin om pleegkinderen, waarvan hun ontwikkeling en hun veiligheid in gevaar komen door de oorspronkelijke opvoedingssituatie, tijdelijk op te vangen (Gypen, Van Holen, Vanderfaellie, West, 2020).

3.1.2 Pleegzorgers

“Hoe moet ik mijn kinderen voorbereiden op de komst van een pleegkind/pleeggast?” (Pleegzorg Site, 2020). Deze vraag, te vinden bij de Frequently Asked Questions op de site van pleegzorg Vlaanderen, duidt erop dat de verantwoordelijkheid betreffende de mededeling aan de eigen kinderen om te kiezen voor pleegzorg bij de pleegzorgers ligt. In het eerste gesprek met de pleegzorgbegeleiders peilen zij dan ook naar hoe dit is verlopen: *“Wie is al op de hoogte? Hoe reageerde iedereen?”* (Draaiboek screening bestandspleegzorg Pleegzorg WVL, 2019). De pleegzorgdienst is uiteindelijk wel verantwoordelijk om in te schatten of een gezin al dan niet geschikt is voor pleegzorg (Draaiboek screening bestandspleegzorg Pleegzorg WVL, 2019).

Ouders voeden elke dag hun kinderen op en het merendeel van die ouders zijn ook tevreden over het verloop van dat opvoeder- en ouderschap (Snijders, 2006). Van alle ouders hebben 30% tot 50% vragen over opvoeding, die vragen duiden niet onmiddellijk op opvoedingsproblemen in hun gezin maar gaan vaak gepaard met gezonde twijfels en onzekerheden binnen hun ouderschap (Snijders, 2006). Binnen pleegzorg specifiek is het na een positieve screening binnen een pleegzorgtraject de verantwoordelijkheid van pleegzorgers om een andere opvoeding, op maat van het pleegkind, dan bij de eigen kinderen te hanteren en om hun aandacht te verdelen over eigen en pleegkinderen (Draaiboek screening bestandspleegzorg Pleegzorg WVL, 2019).

Het opvoeden van pleegkinderen is op verschillende vlakken echter nog meer uitdagend doordat de kracht van liefde, die in het algemeen als voorwaarde wordt gezien om tot een geslaagd ouderschap te komen, niet even vanzelfsprekend verloopt bij pleegkinderen als bij eigen kinderen (Alper & Howe, 2016). Pleegzorgers stellen zich bijgevolg soms vragen over hoe het mogelijk is dat ze het pleegkind niet kunnen helpen ondanks dat ze hun eigen kinderen met de grootste glans hebben opgevoed (Kelly, 2017). Kinderen die in pleegzorg terecht komen zijn dan ook één van de meest kwetsbare groepen van de samenleving door verscheidene omstandigheden zoals armoede, mishandeling, middelengebruik enzovoort (Kelly, 2017).

Volgens het Department Of Education (2011) in het Verenigd Koninkrijk is het de bedoeling dat pleegzorgers alledaagse beslissingen kunnen nemen zoals ze doen bij hun eigen kind zonder het pleegkind het gevoel te geven dat hij/zij wordt gezien als *hét* kind dat verzorgd dient te worden of het *buitenbeentje* (Brown, 2014). Met andere woorden is pleegzorg volgens de Engelse wetgeving positief als er geen onnodig onderscheid wordt gemaakt in het opvoeden van de pleegkinderen en de eigen kinderen (Brown, 2014).

“Een te nadrukkelijk onderscheid tussen ‘eigen’ kinderen en ‘pleeg’kinderen wordt afgeraden, maar dit betekent niet dat je alle kinderen ook precies hetzelfde zou moeten behandelen” (van der Stoel, 1991, p. 39).

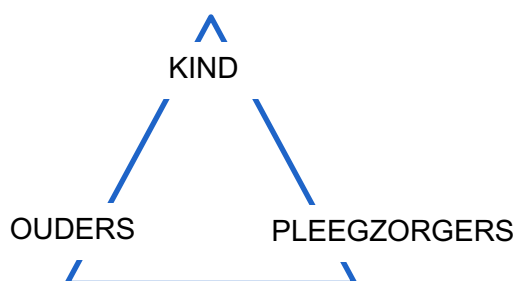
Bovenstaand citaat uit een praktijkboek in Vlaanderen verwijst naar de waarschuwing om eigen en pleegkinderen niet volledig over dezelfde kam te scheren, maar om bij elk kind te kijken naar zijn/haar uniciteit (van der Stoel, 1991). In Vlaanderen wordt pleegzorg dan ook niet enkel gezien als een vorm van hulpverlening maar ook als een vorm van *gedeeld ouderschap* tussen biologische ouders en pleegzorgers waar, parallel met de Engelse wet, ook de pleegzorgers de dagelijkse zorg voor het pleegkind opnemen (Berghmans, 2017). Sinds september 2017 is er in Vlaanderen een nieuw statuut voor pleegzorgers die de afspraken tussen pleegzorgers, biologische ouders en pleegzorgdiensten verankert door een duidelijke rolverdeling op te stellen in het belang van het pleegkind (Pleegzorg Vlaanderen, 2017). In de voorbereidende fase van een pleegzorgtraject wordt er dan ook gepeild door de pleegzorgdienst of een toekomstig pleeggezin klaar is om samen te werken met pleegzorg en een ‘ander’ kind op te vangen (Pleegzorg Vlaanderen, 2020).

Pleegzorger is de algemene term uit dat decreet, echter wordt er in het werkveld nog vaak gesproken over voormalige *pleegouders*. Die laatste term wordt in het geval van jonge pleegkinderen gebruikt omdat de term pleegouder geassocieerd wordt met het opbouwen van een veilige gehechtheidsrelatie, wat cruciaal is voor pleegkinderen (Agentschap Jongerenwelzijn, 2017). Het verschil in terminologie duidt zo op de spanning tussen enerzijds pleegzorgers als vrijwilliger en/of als hulpverlener, anderzijds op de spanning van gedeeld ouderschap.

Het belang van het pleegkind is in die mate belangrijk dat wanneer de behoeften van de eigen kinderen te veel centraal komen te staan, pleegzorgers even dienen te stoppen met pleegzorg zodat ze zich ten volle op de eigen kinderen kunnen concentreren vooraleer ze opnieuw het pleegzorg engagement aangaan (Brown, 2014). Dit impliceert dat pleegzorg niet doorgaat of verder gaat als er teveel spanningen zijn in het (toekomstige) pleeggezin. Dergelijke gezinsspanningen kunnen onder andere gaan om huwelijken die lijden onder een moeilijke pleegzorgsituatie of om eigen kinderen die belast worden met de extreme situatie (Wilson, Sinclair, & Gibbs, 2004). Het opnemen van een pleegkind zorgt met andere woorden voor een impact op de rest van het gezin waarbij het de uitdaging is voor pleegzorgers om een gepaste balans tussen het gezinsleven en het pleegzorgproces te vinden (Wilson et al., 2004). Binnen die pleeggezinnen zijn pleegzorgers, die volgens pleegzorg steeds dienen te handelen in het welzijn van het pleegkind, dan ook biologische ouders die verantwoordelijk zijn voor hun eigen kinderen (Guggenheim, 2005).

3.1.3 Pleegzorg: een driehoek of een veelhoek?

Pleegzorg speelt zich niet enkel af in het gezin maar ook daarbuiten zijn er actoren waar een pleeggezin mee in contact komt (Pleegzorg Vlaanderen, 2018). Naast het pleegkind, dat centraal staat, zijn zowel de pleegzorger(s) als de biologische ouder(s) centrale actoren binnen de pleegzorgdriehoek zoals in onderstaande figuur gevisualiseerd (Willemse, 2004).

De taak van een pleegzorgbegeleider houdt in om de relatie tussen 1) het pleegkind en de biologische ouders en 2) het pleegkind en de pleegzorgers zo goed mogelijk te laten verlopen (Willemse, 2004). Die taak dient een pleegzorgbegeleider te doen vanuit *meerzijdige partijdigheid* (Jongerenwelzijn, 2017). Meerzijdige partijdigheid vindt zijn oorsprong in de contextuele theorie, met als grondlegger Nagy, en is een basishouding binnen pleegzorg (Heyndricks, 2005; Pleegzorg 2018). Zonder een kant te kiezen dient een pleegzorgbegeleider die triade aan actoren te ondersteunen, versterken én verduidelijken (Potoms et al., 2017).

Dit wil zeggen dat er hierbij niet onmiddellijk een overkoepelend neutraal perspectief is, maar dat de verschillende visies geaccepteerd worden door zich telkens te verplaatsen in het beleefde perspectief van de ander (de Baat & de Lange, 2013). Een open en transparante houding is een voorwaarde om die meerzijdige partijdigheid te hanteren en zo tot samenwerking te komen (Heyndricks, 2005; Potoms et al., 2017). Eén aspect van die meerzijdige partijdigheid is *alomvattendheid* (de Baat & de Lange, 2013; Willemse, 2004). Het alomvattend betrekken van de pleegzorgdriehoek staat dan ook tegenover het eenzijdig kiezen voor een partij. De idee is dat meerzijdige partijdigheid allesomvattend werkt omdat familieleden - hoe dan ook - loyaal zijn aan elkaar, tegen die loyaliteiten ingaan zou ondersteuning bijgevolg alleen maar stroef laten verlopen (Heyndricks, 2005). Handelen binnen de pleegzorgdriehoek vanuit meerzijdige partijdigheid is telkens het uitgangspunt maar zo ook de grootste uitdaging voor pleegzorgbegeleiders (Vandemeulebroecke et al., 2006). De kwantiteit van pleegzorgbezoeken moet bijvoorbeeld gegarandeerd worden zodat pleegzorgbegeleiders vooral een herkenbaar gezicht worden die aanspreekbaar zijn als er een probleem in het pleeggezin dreigt te ontstaan (Visietekst begeleiding perspectiefbiedende pleegzorg WV, 2020). Het is echter een misvatting, stelt de visietekst omtrent de pleegzorgbegeleiding in West-Vlaanderen, dat pleegzorgbegeleiders vertrouwenspersonen of contextbegeleiders zijn.

De volledige bredere sociale context, vrienden van het pleegkind, zijn/haar school, grootouders, biologische broers/zussen enzovoort, zijn in de driehoek niet te bespeuren (de Graeve, 2012). De pleegzorgdriehoek is bijgevolg een reductie van de werkelijkheid die louter de complexe driehoeksverhouding tussen de hoofdpersonages van pleegzorg afbeeldt (de Graeve, 2012). Gegeven het feit dat meerzijdige partijdigheid een begrip uit de contextuele theorie is, is net de context van belang bij hulpverlening. De context, die in de pleegzorgdriehoek uitgesloten wordt, duidt net op de verbondenheid in relaties tussen mensen, zo ook eigen kinderen (Inzicht Uitzicht, 2011). In die zin kan meerzijdige partijdigheid slechts allesomvattend ingevuld worden als alle belanghebbenden betrokken worden, waardoor de vraag naar een pleegzorgveelhoek in plaats van een pleegzorgdriehoek ontstaat.

3.2 Kinderrechtendiscours

3.2.1 Kinderrechten doorheen de tijd

Doorheen de tijd hebben we in België wat kinderrechten betreft reeds een lange weg afgelegd (Devlieghere, 2018; Vanobbergen, Van Gorp, & Bradt, 2014). In de achttiende eeuw werden kinderen voor het eerst als een aparte sociale groep aanschouwd. Hoewel die kinderen reeds apart werden beschouwd, werden ze toch nog gezien als een groep onvolmaakte volwassenen in een *moratorium fase* (Devlieghere, 2018; Heywood, 2010). Een moratorium betekent even veel als een wachtperiode, in dit specifieke geval een nog-niet fase waarin kinderen werden gezien als nog niet volwassen, nog niet competent en nog niet verantwoordelijk (Devlieghere, 2018). In de twintigste eeuw, niet voor niets de eeuw van het kind genoemd, kregen we een verschuiving van kinderen als passieve wezens naar kinderen als actieve actoren (Devlieghere, 2018). In de eerste helft van de twintigste eeuw lag zo, met de verklaring van Genève (1924) en de verklaring voor de rechten van het kind (1959), de nadruk vooral op het beschermen van minderjarigen (Vanobbergen et al., 2014). In de tweede helft van de twintigste eeuw, met het ratificeren van het IVRK (1998), kregen minderjarigen niet enkel recht op bescherming maar ook het recht om als volwaardig burger deel te nemen aan de samenleving (Vanobbergen et al., 2014).

Het IVRK had internationaal zo'n aanzienlijke belangstelling dat andere nationale en internationale verklaringen overbodig werden (Hartung, 2017). Het verdrag is enerzijds het *product* van de geschiedenis van de kinderrechten, anderzijds *faciliteert* het een kindertijd waar kinderrechten de norm zijn (Hartung, 2017). In onze samenleving kenmerkt die kindertijd zich door kinderen met recht op inspraak en participatie over al hetgeen hen aanbelangt (Gypen et al., 2020; Jongerenwelzijn, 2017; Raineri et al., 2018; Williams, 2016). Die toegenomen belangstelling voor participatie en inspraak, komt er door een paradigmashift van een eenzijdig ontwikkelingsdiscours naar een interdisciplinair sociologisch discours betreffende de kindertijd (Hartung, 2017). Het concept kindertijd mag dus niet worden gezien als iets universeel en/of natuurlijk maar is eerder een construct dat afhankelijk van zijn tijd en plaats betekenis krijgt (Heywood, 2010).

Binnen de jeugsociologie wordt er meer bepaald verschoven van een *child perspective* naar een *children's perspective* (Raineri et al., 2018). Dit eerste perspectief houdt in dat kinderen worden gezien als kwetsbaar, als iets onvoltooid of in wording. Het children's perspective daarentegen ziet de jeugd als een volwaardige groep die op een actieve manier bijdraagt aan de opbouw van hun leven en aan dat van anderen (Hartung, 2017; Raineri et al., 2018).

Het gevolg van dit tweede perspectief is dat een kind of jongere erkend wordt als een ervaringsdeskundige die keuzevrijheid heeft en die keuzes op een geïnformeerde manier kan maken, alsook zijn of haar voorkeuren kan uiten (Raineri et al., 2018). Onderzoek die voordien steeds gebeurde naar of over kinderen, begon op die manier ook door en met kinderen plaats te vinden (Hartung, 2017).

3.2.2 Kinderrechten in de praktijk

Bovenstaande verschuivingen lijken steeds gepaster tegemoet te komen aan kinderen. We dienen dit vooruitgangsoptimisme echter kritisch te benaderen (Devlieghere, 2018). James en James (2004) stellen zo dat slechts een minderheid het IVRK benadert als een middel om rechten te geven aan kinderen en hen op die manier te bevrijden, de grote meerderheid daarentegen ziet het IVRK nog steeds als een manier om kinderen te beschermen en hen te definiëren als afhankelijk van volwassenen (Hartung, 2017). De tendens binnen pleegzorg die eigen kinderen betreft maar veelal in aanwezigheid van pleegzorgers, is hier een concrete toepassing van (Nordenfors, 2016; Serbinski & Shlonsky, 2013). Kinderrechten zweven met andere woorden tussen enerzijds het maximaal invullen van zelfbeschikking van kinderen en anderzijds het beschermen van de waarden van kinderen (Lembrechts & Herbots, 2016). Die spanning wijst erop dat het IVRK op verschillende manieren geïnterpreteerd kan worden. De twee manieren waarop de kinderrechten kunnen worden gelezen, wordt op onderstaande afbeelding geschematiseerd (Devlieghere, 2018):

De *technische lezing* - de dominante lezing van de kinderrechten - neemt het IVRK als eindpunt van dialoog (Devlieghere, 2018). Dit impliceert dat het IVRK wordt beschouwd als een document die de waarheid in pacht heeft, die de ideale realiteit weerspiegelt en die bijgevolg telkens op dezelfde manier nagestreefd dient te worden (Reynaert, Bouverne-De Bie, & Vandeveld, 2012). In reactie hierop wordt er, met de *sociaal politieke lezing* van kinderrechten, gepleit om het recht dat ter beschikking is te zien als startpunt van dialoog waardoor kinderrechten geen nieuwe norm zijn waar opvoeding aan moet voldoen maar wel een referentiekader (Reynaert et al., 2012). Die sociaal politieke lezing van rechten dient telkens te vertrekken vanuit de ervaringen van kinderen (Reynaert et al., 2012).

Zo kan een pleegzorgbegeleider ter illustratie een éénmalig gesprek aanbieden voor eigen kinderen wat maakt dat de pleegzorgdienst technisch in orde is met het vervullen van de rechten van eigen kinderen. Hoewel de pleegzorgdienst op dat moment in orde is, zou het kunnen dat de eigen kinderen hun recht op inspraak en participatie pas ingevuld zien als ze bijvoorbeeld aanwezig kunnen zijn bij verschillende gesprekken of als ze mee inspraak hebben in de beslissing. Desondanks de rechten van eigen kinderen formeel voldaan zijn in dit fictief voorbeeld, is er geen sprake geweest van dialoog en zijn bijgevolg de kinderrechten niet werkelijk gerealiseerd. Wat met andere woorden op het eerste zicht een uiterst positieve tendens lijkt, moet met een korrel zout genomen worden omdat het louter formeel naleven van de kinderrechten niets zegt over de werkelijke realisatie van die rechten in de praktijk (Devlieghere, 2018).

3.2.3 Kinderrechten ten aanzien van pleeg- en eigen kinderen

Met het streven naar een sociaal-politieke lezing van de rechten staat *participatie* centraal als uitgangspunt. Participatie wordt volgens UNICEF (2003) gedefinieerd als: *“Het proces van het delen van beslissingen die van invloed zijn op iemands leven en het leven van de gemeenschap waarin men leeft. Het is het middel waarmee democratie wordt opgebouwd en het is een standaard waaraan democratieën moeten worden afgemeten”* (unicef, 2003). Ook Expoo, het expertisecentrum voor opvoedingsondersteuning, stelt dat participatie bijdraagt aan een betere samenleving doordat het een draagvlak biedt voor het beleid aangezien participatie in een dialogisch proces met de betrokkenen ontstaat (Expoo, z.d.). Beide definities geven geen methodische invulling van wat participatie mag zijn. De nadruk ligt daarentegen op dialoog en verbinding met de ruime context, namelijk de samenleving.

Heden ten dage wordt participatie echter vaker beschouwd als onderdeel van een neoliberaal project waarbij een kind of jongere een ideale jonge burger dient te zijn met verantwoordelijkheidszin en een rationeel vermogen (Hartung, 2017). Eigen kinderen hebben soms het gevoel dat er impliciet van hen verwacht wordt dat ze hun eigen noden aan de kant moeten schuiven omdat zij verantwoordelijk en rationeel zouden moeten zijn (Barter & Lutman, 2015; Nordenfors, 2016). Dit leunt aan bij een zeer specifieke vorm van burgerschap die van eigen kinderen verlangt dat ze deugdelijk handelen en dat hun burgerzin gestimuleerd moet worden (Biesta, 2012). Bijgevolg hebben eigen kinderen het recht op participatie en inspraak maar met als doel dienen ze deugdelijk te handelen in functie van het slagen van de pleegzorgplaatsing.

Daarenboven werd in 2004 het Decreet Rechtspositie van de Minderjarige ingevoerd om de belangen van kinderen in de jeugdzorg te garanderen en te benadrukken. Artikel 5 van dat decreet stelt dat er aan de mening van minderjarigen in de jeugdhulp een passend gevolg moet worden gegeven rekening houdend met zijn/haar maturiteit en leeftijd (Codex Vlaanderen, 2014). Door het decreet weten hulpverleners met welke principes ze rekening moeten houden en wordt er van hen een constructieve en emanciperende houding verwacht om dit te bewerkstelligen (Departement Welzijn, volksgezondheid en gezin. Zorginspectie, 2010). In het geval van pleegzorg dienen pleegzorgbegeleiders met andere woorden actief volgens het Decreet Rechtspositie van de Minderjarige de pleegkinderen te betrekken.

Dit decreet is een concrete uitwerking van het IVRK met een specifieke toepassing in de jeugdhulp waar hulpverleners verplicht rekening mee dienen te houden (Roose, z.d.). Eigen kinderen maken ook deel uit van het pleegzorgproces maar behoren daardoor nog niet tot de integrale jeugdhulp waar het decreet rechtspositie van toepassing is. Waar pleegkinderen de kwetsbare kinderen van de pleegzorgsituatie zijn, wordt van eigen kinderen verwacht dat ze de kinderen zijn die hun burgerzin dienen te stimuleren (Biesta, 2012).

3.3 Het belang van eigen kinderen in pleegzorgdocumenten

Naast de literatuurstudie wordt er ook gekeken naar het kindbeeld en de rol van eigen kinderen aan de hand van een documentonderzoek die beschikt over specifieke situatie gebonden bronnen en bestaande algemene bronnen in het Vlaamse pleegzorglandschap (Cohen et al., 2007). De bestaande algemene bronnen zijn formele documenten die het officiële kader van de pleegzorgdiensten en het Vlaamse pleegzorgbeleid weerspiegelen en op die manier algemeen gelden. De specifieke situatie gebonden documenten zijn informele documenten die informatie geven over uiteenlopende specifieke pleegzorgsituaties. Een documentonderzoek verschilt zo van een literatuurstudie omdat er niet louter wordt gewerkt met wetenschappelijke artikels als losse onderzoekseenheden (Baarda, Teunissen & Goede, 2005). De resultaten van dit verkennend documentonderzoek zijn verwerkt als onderdeel van de literatuurstudie. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de gebruikte data:

Bestaande algemene documenten	Specifieke situatie gebonden documenten
Pleegzorg West-Vlaanderen: <ul style="list-style-type: none"> - Infobrochure - Draaiboek screening bestandspleegzorg - Visietekst omtrent de begeleiding bij perspectiefbiedende pleegzorg (a.d.h.v. een interview) - Methodieken: foto en rugzak Pleegzorg Vlaams-Brabant & Brussel: <ul style="list-style-type: none"> - Infosessie Pleegzorg Vlaanderen: <ul style="list-style-type: none"> - Wervingsite: www.pleegzorgvlaanderen.be "zo word je pleeggezin – het stappenplan" - Decreet 2014 - Nieuwsbrief kenniscentrum pleegzorg 2020 	Praktijkboek: <ul style="list-style-type: none"> - Pleegouders over hun kinderen: een visie op de praktijk van pleegzorg – Saskia van der Stoel (1991) Site pleegzorg Vlaanderen: <ul style="list-style-type: none"> - FAQ: 20 veelgestelde vragen - Getuigenis 03/05/2018 - Getuigenis 07/05/2014 - Getuigenis 03/08/2018 - Pleeggezinnen aan het woord - Getuigenis 09/09/2016 - Jaarverslag Vlaams-Brabant (2017) - Onderzoeksrapport: "Hoe denken Vlamingen over pleegzorg?" (2014) Jeugdboeken: <ul style="list-style-type: none"> - Ik ben een pleegkind – Kristien Dieltiens (2008) - Een mussenjong in het eksternest – Brigitte Minne (1999)

Bowen (2009) definieert documentonderzoek als een systematische procedure voor het beoordelen of evalueren van documenten, zowel gedrukte als elektronische materie. Op die manier worden de gegevens onderzocht en geïnterpreteerd om betekenis en begrip te verwerven (Bowen, 2009). Documentonderzoek kan zinvol zijn in verschillende fasen van onderzoek, zo ook ter verkenning van een praktijkprobleem zoals in dit thesisonderzoek. Die manier van onderzoeken kan flexibel ingezet worden, gaande van een open interpretatie van documenten tot het ontwikkelen van een instrument om de teksten nauwkeurig te analyseren (de Lange, Schuman, & Montesani Montessori, 2016).

De toegankelijkheid van documenten is niet steeds evident, zo was een visietekst van pleegzorg West-Vlaanderen nog in ontwikkeling waardoor er geen rechtstreekse toegang tot het document verleend kon worden. Daarnaast gaven niet alle pleegzorgdiensten respons waardoor dit onderzoek vooral beschikt over documenten van pleegzorgdienst West-Vlaanderen. De twee bovengenoemde concrete problemen, dragen ook krachten in zich: enerzijds horen we nu de visie achter de making-off van een document, anderzijds kunnen we meer in de diepte gaan door te focussen op één pleegzorgdienst. Een minpunt is dat de selectie van de documenten bevooroordeeld zou kunnen zijn (de Lange et al., 2016). Om die bias te vermijden en een zo breed mogelijke verkenning na te streven, wordt er binnen dit onderzoek zowel met algemene als situatie gebonden documenten gewerkt. Op die manier krijgen we een ruim zicht op hoe eigen kinderen binnen pleegzorg gerepresenteerd worden.

Daarenboven is er een variëteit aan doelpubliek in de situationele documenten, nl. jeugd (jeugdboeken), pleegzorgers (praktijkboeken en getuigenissen) en professionals (jaarverslag en onderzoeksrapport). Als laatste bestaat de moeilijkheid om een op voorhand bepaalde onderzoekscategorie te koppelen aan de inhoud van de te analyseren documenten (de Lange et al., 2016). Aan die valkuil wordt er tegemoet gekomen door na het open lezen van de documenten tekstdelen te selecteren waarvan eigen kinderen het onderwerp zijn.

3.3.1 Kindbeeld van de eigen kinderen

Pleegkinderen worden in jeugdboeken, infobrochures en praktijkboeken omtrent pleegzorg afgebeeld als kinderen met een rugzak uit een instabiele leefsituatie en eigen kinderen als kinderen, ook met hun eigen uniciteit maar met een minder zware rugzak, uit een stabiel gezin waar ruimte is om zowel positieve als negatieve gevoelens en ervaringen te dragen (Dieltiens, 2008, Minne, 1999, van der Stoel, 1991).

“Thomas (eigen kind) heeft een kijkje kunnen nemen in de wereld van Stephan (pleegkind): een onveilige, instabiele wereld, met weinig besef van de noden van een kind. Onze zoon kende die wereld alleen van de televisie of het internet. Nu weet hij dat die wereld echt is, dat er mensen in leven zoals hij en ik” (Getuigenis Site Pleegzorg, 07/05/2014).

Pleegzorg wordt bovendien in heel wat situationele documenten omschreven als een verrijking voor de eigen kinderen, bijvoorbeeld: *“we vonden het belangrijk om onze eigen meisjes te tonen dat niet iedereen het even goed heeft en dat je moet helpen waar kan” (Getuigenis Site Pleegzorg, 03/08/2018).* Ook de slogan van pleegzorg Vlaanderen *Je Thuis Delen, Verrijkt Je Leven*, die op alle algemene documenten van pleegzorg te vinden is, draagt deze boodschap. Men lijkt het uit de documenten eens over dit uitgangspunt, wat niet wil zeggen dat het volledige pleegzorgproces als rozengeur en maneschijn wordt afgebeeld.

De komst van pleegkinderen wordt op verschillende manieren ervaren door eigen kinderen, gaande van super enthousiast tot onwetend of - zoals het verwoord wordt in het jeugdboek ‘Een Mussenjong in een Eksternest’ van B. Minne (1999) - als een rampenplan. Eigen kinderen worden voorgesteld als kinderen met begrip en empathie maar daarnaast kunnen er ook gevoelens van jaloezie en frustratie ontstaan. De verschillende documenten benadrukken dat de houding van eigen en pleegkinderen doorheen het pleegzorgproces niet gezien mag worden als een statisch gegeven, maar als een dynamische relatie onderhevig aan verandering.

Daarenboven gaven situationele documenten enerzijds aan dat een pleegkind ervoor kan zorgen dat het pleeggezin hechter wordt, anderzijds wijzen die documenten net op een bedreiging die een pleegkind van dezelfde leeftijd als de eigen kinderen met zich mee kan brengen. Dit tweede wordt gesteund door algemene documenten die aanraden om het pleegkind de jongste in de kinderrij te laten zijn, enerzijds om die bedreiging tegen te gaan anderzijds voor de draagkracht van de ouders (E. Vanderwaeren, persoonlijke communicatie, 16 maart 2020).

3.3.2 Rol van de eigen kinderen

De manier waarop er naar eigen kinderen wordt gekeken heeft enerzijds invloed op het gebrek aan erkenning van eigen kinderen en anderzijds op diversiteit in overheidsingrepen en wetgeving van pleegzorg (Healy et al., 2011; Nordenfors, 2016; Williams, 2016). De rol van de eigen kinderen in een pleegzorgproces zal bijgevolg niet los te koppelen zijn van de bovenstaande analyse over het kindbeeld.

Zoals gesteld in het decreet van 2014 worden leden van het gezin, zo ook eigen kinderen, betrokken om te zien of zij voldoende *draagkracht* hebben om een pleegzorgplaatsing al dan niet te laten doorgaan (Decreet houdende de organisatie van Pleegzorg, 2018, §2, artikel 14). Ook de vragen tijdens het screeningsproces peilen naar het vermogen van pleegzorgers en eigen kinderen om een inschatting te kunnen maken van de impact op het pleeggezin (Draaiboek screening bestandspleegzorg Pleegzorg WVL, 2019). In eerste instantie focust een pleegzorgdienst bij de screening vooral op circulaire vragen voor de pleegzorgers, met name vragen over een afwezige partij zoals, in dit specifiek geval, de eigen kinderen (Draaiboek screening bestandspleegzorg Pleegzorg WVL, 2019). De nieuwsbrief van het kenniscentrum pleegzorg (2020) benadrukt echter dat pleegmoeders en eigen kinderen een verschillende inschatting hebben over bijvoorbeeld de acceptatie van het pleegkind in het pleeggezin (Nieuwsbrief kenniscentrum Pleegzorg, 2020).

Op de infosessie van pleegzorgdienst Vlaams-Brabant/Brussel werd verteld dat eigen kinderen geen vetorecht hebben maar dat hun stem wel zou moeten worden meegenomen in de beslissing om pleegzorg te laten doorgaan. Dit om een latere eventuele breakdown te voorkomen (Infosessie Pleegzorg Vlaams-Brabant/brussel, persoonlijke communicatie, 11 maart 2020). Ook E. Vanderwaeren, beleidsmedewerker bij pleegzorgdienst West-Vlaanderen, geeft mee dat pleegzorg niet doorgaat als er te veel weerstand bij de eigen kinderen of de partner aanwezig is, ook om die breakdown te voorkomen (E. Vanderwaeren, persoonlijke communicatie, 16 maart 2020).

Bovenstaande uitspraken omtrent de invloed van eigen kinderen op de beslissing staan niet genoteerd in documenten en zijn dus ook niet bindend. De pleegzorgbegeleiders betrekken de eigen kinderen ook (meestal) zelf bij de screening, onder meer door methodieken (Draaiboek screening bestandspleegzorg Pleegzorg WVL, 2019). De rugzakmethodiek, ter illustratie, stelt dat eigen kinderen in een pleeggezin uitgedaagd zullen worden door hun pleegbroers/-zussen omwille van de specifieke achtergrond van die pleegkinderen. De methodiek gaat dan ook uit van het belang dat eigen kinderen in de screening kunnen reflecteren over situaties die mogelijks veranderingen in hun gezin teweeg zouden brengen. Binnen die reflectie dienen eigen kinderen te weten dat het helemaal niet erg is als een situatie voor hun gezin niet haalbaar zou zijn. Over de implementatie van deze methodieken zijn er geen documenten (Rugzakmethodiek, 2019). Naast die methodiek kunnen pleegzorgbegeleiders ook in gesprek gaan met eigen kinderen, dit kan individueel of met de pleegzorgers erbij (Draaiboek screening bestandspleegzorg Pleegzorg WVL, 2019). Die keuze gebeurt op basis van de inschatting van de kandidaat-pleeggezinnen en de pleegzorgbegeleiders.

Pleegzorgbegeleiders dienen daarnaast rekening te houden met non-verbale communicatie en interactie in het pleeggezin en dienen hun inbreng te doen waar nodig. Ook dit is niet bindend en afhankelijk van de pleegzorgbegeleider (E. Vanderwaeren, persoonlijke communicatie, 16 maart 2020). Een pleegkind brengt een nieuw evenwicht in een gezin dus is, zo wordt gesteld in de algemene en situatie specifieke documenten, voorbereiding van de eigen kinderen zinvol. Over hoe die voorbereiding dient te verlopen, zijn er geen concrete methodes, tips of voorbeelden. Kenniscentrum Pleegzorg (2020) wijst er bovendien op dat eigen kinderen niet enkel bij de screening maar doorheen het volledige pleegzorgproces wensen betrokken te worden (Nieuwsbrief kenniscentrum Pleegzorg, 2020). De rol die eigen kinderen spelen gedurende dat pleegzorgproces hangt samen met het idee dat een sterk gezin iemand die hulp nodig heeft, kan dragen. Een getuigenis (09/09/2016) van een moeder bevestigt dit ideaal van pleegzorg met volgende quote: *“Want vier sterke mensen kunnen samen een ander iemand optillen”*.

3.3.3 “Eigen kinderen vormen geen probleem”, of denkt toch niet iedereen daar zo over?

Onderzochte pleegzorgbegeleiders die in gesprek gaan met eigen kinderen en een pleegzorgbeleid die meerzijdige partijdigheid vooropstelt, wijzen op het feit dat er inspanningen worden gedaan om eigen kinderen mee te nemen in het pleegzorgproces (Gypen et al., 2020; Nordenfors, 2016; Pleegzorg Vlaanderen, 2018; Rainari et al., 2018). Die goed bedoelde intenties om eigen kinderen te betrekken zijn doorgaans in functie van het pleegkind (jongerenwelzijn 2017). Door dit voorop te stellen, creëer je (onbewust) twee van elkaar gescheiden groepen. Aan de ene kant een groep met *normale* kinderen, namelijk de eigen kinderen en aan de andere kant een groep die *nood heeft aan interventies*, de doelgroep, namelijk de pleegkinderen (de Graeve, 2012). Het normaliseren van de eigen kinderen impliceert dat zijzelf geen nood zouden hebben aan hulp of dat, zoals de titel van deze paragraaf luidt, eigen kinderen geen probleem zouden vormen (de Graeve, 2012). Waar het in getuigenissen van pleegzorgers gaat over een onveilige en instabiele wereld van het pleegkind, worden in andere documenten het mogelijks probleemgedrag, de rugzak of de wilde streken van een pleegkind benadrukt (Getuigenis Site Pleegzorg, 07/05/2014, Rugzakmethodiek, 2020).

Eigen kinderen daarentegen worden gerepresenteerd als kinderen uit een sterk gezin, zeker na screening van het kandidaat-pleegezin, waar voldoende ruimte is om jaloeers of gefrustreerd te zijn, maar ook als kinderen die verantwoordelijkheidszin en geduld hebben of dienen te hebben (Draaiboek screening bestandspleegzorg Pleegzorg WVL, 2019, van der Stoel, 1991). Ook uit het onderzoek naar het perspectief van pleegzorgers over negatieve interacties tussen de gezinsleden blijkt zoals eerder aangehaald dat van eigen kinderen impliciet verwacht wordt dat ze hun eigen welzijn aan de kant schuiven om de noden van hun pleegbroer/-zus voorop te stellen. Een eigen kind dient zo volgens Barter matuur of verantwoordelijk te reageren op probleemgedrag van een pleegkind (Barter & Lutman, 2015). Dit wordt echter niet expliciet uitgedrukt door professionals of in beleidsdocumenten (Nordenfors, 2016). Ook KidsPeace, een liefdadigheidsinstelling die vooral actief is in de Verenigde Staten, ziet eigen kinderen niet als een probleem: *“If your children understand your expectations and have a sense of appropriate behavior and values, it is unlikely that they will be adversely affected”* (KidsPeace, 2019).

Dit normalisatieproces zorgt ervoor dat de pleegkinderen als *niet-normaal* worden bestempeld waardoor het dominante discours van pleegzorg stelt dat interventies nodig zijn maar telkens in het belang van het pleegkind (de Graeve, 2012; Pleegzorg Vlaanderen, 2018). Dat idee wordt gezien als rechtvaardig, als een terechte gedachtegang en bijgevolg ook als logisch (Flynn, 2019). Gramsci beschrijft dergelijk principe als een *hegemonie*. Hegemonie betekent dat ideeën in de samenleving, die worden gezien als common sense of als normaal, macht bevatten omdat die evidenties niet meer in vraag worden gesteld (Flynn, 2019). Zo treedt het gevaar op dat het dominant idee, met name dat eigen kinderen normaal zijn en bijgevolg enkel betrokken dienen te worden in functie van het slagen van de pleegzorgplaatsing, niet meer kritisch benaderd wordt (Flynn, 2019).

Volgende slagzin uit een opiniestuk in Knack (2018) toont aan dat de veelheid aan actoren waar pleegzorg rekening mee dient te houden niet vanzelfsprekend is: *“Het versterken van de rechten van de ene partij betekent al snel een inperking van rechten voor een andere partij”* (De Wilde, 2018). Pleegkinderen hebben zo het recht op een gezin en bijgevolg een regelmatig leven maar dit zorgt er net voor dat het leven van eigen kinderen minder doorsnee of regelmatig wordt, wat doorgaans gerelativeerd wordt (Höjer, 2007). Het belang van het kind is heden ten dage *het* argument als er een beslissing of maatregel moet worden genomen in de integrale jeugdhulp (kinderrechtencoalitie, 2020). Binnen wetenschappelijke literatuur zien we echter dat er gepleit wordt om het containerbegrip *het belang van het kind* niet zomaar te aanvaarden (Bouverne-De Bie & Roose, 2007). Dat belang van het kind is namelijk contextueel vervormbaar waardoor het, als we het niet in vraag blijven stellen, problematische neveneffecten kan hebben (Hartung, 2017).

In de literatuur vinden we verscheidene nationale en internationale voorbeelden die stellen dat er verder zou moeten gekeken worden dan de dominante functionele invulling van het belang van eigen kinderen, namelijk eigen kinderen betrekken in het pleegzorgproces in functie van het belang van het pleegkind, de pleegzorgplaatsing of het slagen van die plaatsing (Engelhart, 2019, Fosterline, 2019, kinderrechtencommissariaat, 2011). Het kinderrechtencommissariaat gaf zo reeds in 2011 het advies om inwonende kinderen van pleegzorgers te betrekken bij de screening ondanks de hoeveelheid tijd en inspanning dat dit vergt van de pleegzorgbeleiders (kinderrechtencommissariaat, 2011). Daarnaast geven ze het advies om eigen kinderen te laten omgaan met lotgenoten voor hun eigen welzijn en om hun stem nauw mee te nemen in de conceptnota's (kinderrechtencommissariaat, 2011).

In Nederland omschrijft Eline Engelhart, oprichter van pleegzorggedoe.nl, eigen kinderen als toegangsdeuren van pleegbroers/-zussen naar een sociaal netwerk en naar routines in het gezin. Volgens haar zijn eigen kinderen trots op hun pleegbroers/-zussen maar speelt er tegelijk ook concurrentie mee in het pleeggezin en krijgen eigen kinderen vaak minder aandacht van hun eigen ouders. Engelhart vindt het van belang dat zowel pleegzorgers als hulpverleners eigen kinderen betrekken in het pleegzorgproces, niet om die pleegzorgplaatsing te laten slagen maar om het welzijn van de eigen kinderen te garanderen (Engelhart, 2019).

Fosterline, een initiatief van het Department of Education in het Verenigd Koninkrijk, biedt professionele en onafhankelijke ondersteuning aan pleegzorgers om hun stem te aanhoren in de processen die ze zelf meemaken (Fosterline, 2019). Fosterline publiceert onder meer een artikel over eigen kinderen om pleegzorgers bewust te maken van het welzijn van hun eigen kinderen die mogelijks beïnvloed wordt. Zo omvat het artikel een getuigenis van een eigen kind dat aangeeft dat ze bang was tijdens de screening van de sociaal werker en dat ze andere eigen kinderen wil aanraden om met lotgenoten te praten en vragen te durven stellen aan hun ouders (Fosterline, 2019).

Om ervoor te zorgen dat de hegemonie van pleegzorg wat betreft de eigen kinderen niet vervalt in een reflectieloze evidentie, is het van belang om binnen sociaal werk een counter-hegemonie te bieden waar sociale rechtvaardigheid als doel voorop staat (Flynn, 2019).

4. Methodologie

4.1 Kwalitatief onderzoek

Binnen dit thesisonderzoek wordt gekozen voor kwalitatief onderzoek. Die manier van onderzoeken is ten eerste geschikt om inzicht te krijgen in de opvattingen en verwachtingen van de participanten, hier specifiek pleegzorgers met eigen kinderen (De Lange et al., 2016). Als tweede is het ook een passende vorm van onderzoek om de beleving van sociale processen, zoals de verschillende fasen van het pleegzorgproces, te bevragen (Mortelmans, 2009). Om op beide onderzoeksvragen een antwoord te formuleren, is er nood aan twee verschillende kwalitatieve onderzoeksmethoden. Het verkennend documentonderzoek, die reeds hierboven als onderdeel van de literatuurstudie werd besproken, is nodig om eigen kinderen te situeren in het beleid van pleegzorg en in informele bronnen. De diepte-interviews, volgend uit de literatuur en het documentonderzoek, gaan dieper in op hoe pleegzorgers, als verantwoordelijken over hun eigen kinderen, in de praktijk omgaan met het perspectief van hun eigen kinderen en dat van hun pleegkinderen. *Triangulatie* is het gebruiken van verschillende methodieken om eenzelfde fenomeen te onderzoeken (Bowen, 2009). De kwalitatieve onderzoeker put zo gegevens uit minstens twee verschillende methoden waardoor er een samenvloeiing van resultaten worden gecreëerd die de geloofwaardigheid van het onderzoek kunnen bevorderen (Bowen, 2009).

4.2 Narratief veldonderzoek

Webster (1996) definieert een narratief als (een voorbeeld van) een discours die ontworpen is om een samenhangende opeenvolging van gebeurtenissen weer te geven. Ten gevolge is narratief onderzoek elke vorm van onderzoek die over verhalende data beschikt en/of verhalen analyseert (Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber, 1998). Die gegevens kunnen onder meer verzameld worden als een verhaal, bijvoorbeeld door te luisteren naar verhalen a.d.h.v. een diepte-interview (Lieblich et al., 1998). Binnen narratief onderzoek zullen interviews nooit hetzelfde zijn met als gevolg dat het *unieke* van de verhalen uitkomt in heel rijke gegevens (Lieblich et al., 1998). De verzamelde data binnen dit onderzoek zijn verhalen die worden verzameld aan de hand van diepte-interviews in de alledaagse praktijk waardoor er gesproken kan worden van veldonderzoek, fieldresearch of onderzoek in het veld (van der Zee, 2017). De oorspronkelijke bedoeling was dan ook om bij de respondenten langs te gaan in hun gezin, vanwege de COVID-19 pandemie zijn er slechts vijf interviews kunnen doorgaan bij de pleegzorgers thuis, de overige negen vonden online plaats via Skype.

4.2.1 Een mondelinge bron

Door narratief onderzoek tracht de onderzoeker mondelinge bronnen te analyseren om een dieper inzicht te krijgen op een bepaald fenomeen, zoals hier het belang van eigen kinderen binnen pleegzorg (Lieblich et al., 1998). De betekenis van een *mondelinge bron* situeert zich in de theorie van *oral history*. Er wordt gesproken over oral history, ook wel mondelinge geschiedenis, wanneer een onderzoeker actief op zoek gaat naar de eigen geschiedenis van participanten, met andere woorden naar hun (nieuwe) verhaal over hoe ze iets hebben beleefd (de Wit, 2014). Dit is in tegenstelling tot wat de Duitse historicus Leopold von Ranke, aanhanger van het historisme, beweert, nl. dat de geschiedenis objectief, zoals het daadwerkelijk was, kan worden weergegeven (Koops, 2019). Mondelinge geschiedenis als bron van vertellen en luisteren vindt zijn ingang in tal van andere disciplines zoals sociologie, psychologie en taalkunde met meer aandacht voor eigentijdse geschiedenis (de Wit, 2014). Een mondelinge bron bestaat uit een opname, een thema- en vragenlijst, een interviewfiche met aantekeningen van tijdens het interview, een identificatiefiche, een informed consent en een transcriptie van het interview (CO7, z.d.). Elk van die onderdelen waren telkens aanwezig bij de participanten.

4.2.1.1 Vragenlijst/themalijst

“*Oral sources tell not just what people did, but what they wanted to do, what they believed they were doing, and what they now think they did*”, zoals het citaat van A. Portelli aangeeft gaat een mondelinge bron niet louter op zoek naar een objectieve reeks feiten van wat participanten hebben gedaan maar naar wat respondenten *wilden* doen, wat ze *geloofden* dat ze aan het doen waren en hoe ze daar nu op terugblikken (de Wit, 2014).

De vragenlijst van de diepte-interviews is op dezelfde chronologische manier als het volledige pleegzorgproces opgesteld waardoor er eerst wordt teruggegaan in de tijd om uiteindelijk hun dagelijkse hedendaagse leven te bevragen. De thema's zijn zoals te lezen in bijlage één: de keuze voor pleegzorg, de introductie aan de eigen kinderen, het screeningsprogramma, de komst van het pleegkind en het dagelijkse leven met eigen en pleegkinderen. Om, net zoals Portelli, niet louter op zoek te gaan naar de feiten, wordt er binnen elk thema nagegaan om welke reden pleegzorgers zaken hebben gedaan, hoe ze dit hebben ervaren en/of ze het later al dan niet anders zouden aangepakt hebben. De vragenlijst, gebaseerd op de themalijst, is semigestructureerd zodat er nog ruimte is voor onverwachtse en spontane anekdotes van de pleegzorgers zelf.

4.2.1.2 Identificatiefiche en 'Informed consent'

Een mondelinge bron bestaat naast een thema - en vragenlijst, een opname en een transcriptie van het interview ook nog uit een *identificatiefiche*. Een identificatiefiche is een soort paspoort van de participant aanvullend bij het geluidsfragment (Erfgoedcel Land van Dendermonde, 2013). Doordat de participanten een identificatiefiche hebben ingevuld via google forms, krijg je als lezer van de analyse een beeld over de bredere context waarin de participanten zich bevinden. De identificatiefiche bestaat zo bijvoorbeeld uit biografische gegevens maar ook uit themaspecifieke informatie (CO7, z.d.). In onderstaande tabel staan de gegevens uit de identificatiefiche genoteerd, alsook de datum en de duur van het interview. De beroepen van de pleegzorgers, het aantal en de leeftijd van de eigen en pleegkinderen alsook de vorm van het pleegzorgtraject zijn daarin te vinden. Om tegemoet te komen aan de privacy van de deelnemende pleegzorgers werd de informatie uit de identificatiefiche alsook uit het diepte-interview anoniem verwerkt. Dit werd op voorhand contractueel vastgelegd in een *informed consent*. Een informed consent is een contract tussen de onderzoeker en de participant die waarborgt dat de respondent op de hoogte is van het doel van het onderzoek en die de toestemming geeft om de verkregen informatie op anonieme wijze te verwerken. Alle veertien participanten ondertekenden het contract, te vinden in bijlage twee.

	Datum	Duur	Beroep pleegzorger(s)	Leeftijd en geslacht: Pleegkinderen	Leeftijd en geslacht: Eigen kinderen	Vorm van pleegzorg	Bestand - netwerk
1	02/09/'20	53'38"	Maatschappelijk werker Technisch verantwoordelijke	2 jaar ♂	7 jaar ♀ 4 jaar ♂	Perspectiefbiedend	bestand
2	03/09/'20	1u05'19"	Verpleegkundige Buschauffeur	14 jaar ♂	21 jaar ♂ 27 jaar ♀	Perspectiefbiedend (zoekend gestart)	bestand
3	04/09/'20	57'59"	Beide gepensioneerd	19 jaar ♂ (zoon van eigen tweede dochter)	33 jaar ♀ 33 jaar ♂ 37 jaar ♀ 47 jaar ♀	ondersteunend	Netwerk
4	07/09/'20	59'50"	Vroedvrouw Orthopedagoog	12 jaar ♂	13 jaar ♀ 17 jaar ♂ 18 jaar ♂	Perspectiefbiedend	bestand
5	08/09/'20	1u44'56"	Arbeidsongeschikt (oorspronkelijke mannelijke pleegzorger overleden, nu LAT-relatie)	20 jaar ♀ 22 jaar ♂	24 jaar ♂	Perspectiefbiedend	bestand
6	10/09/'20	42'49"	Hoofdmaatschappelijk werker CTO	11 jaar ♀	13 jaar ♂ 14 jaar ♂	Perspectiefbiedend	bestand
7	10/09/'20	1u08'56"	Opvoedster (Geen informatie over mannelijke pleegzorger)	6 jaar ♂ 8 jaar ♀ (echte broer en zus)	4 jaar ♂ 10 jaar ♂	Perspectiefzoekend	bestand
8	14/09/'20	42'04" *	Lerares Arbeider	5 jaar ♀	4 jaar ♀	Perspectiefbiedend	bestand
9	15/09/'20	1u12'33"	Interieur architecte Sociaal werker	5 jaar ♀	3 jaar ♀	Perspectiefbiedend	bestand
10	16/09/'20	41'21"	Lerares (alleenstaande moeder)	13 jaar ♂	24 jaar ♂ 30 jaar ♀	Perspectiefbiedend	bestand
11	17/09/'20	48'47"	Administratief bediende Polyvalent arbeider	9 jaar ♂ 11 jaar ♂	9 jaar ♂ 11 jaar ♂	Perspectiefbiedend	bestand
12	17/09/'20	38'69"	Beide leerkracht	18 jaar ♀	18 jaar ♀	Perspectiefbiedend	netwerk
13	18/09/'20	46'22"	Zorgcoördinator Orthopedagoog	9 jaar ♂	6 jaar ♂ 8 jaar ♀ 11 jaar ♂	Perspectiefbiedend	bestand
14	21/09/'20	1u18'29"	Huisvrouw Labotechnisch helper	12 jaar ♂	30 jaar ♀ 34 jaar ♂	Perspectiefbiedend	bestand

* Technisch probleem bij begin opname

4.2.2 Case-selectie

4.2.2.1 West-Vlaamse Pleegzorgers

Het narratief onderzoek spitst zich toe op pleegzorgers met eigen kinderen. De keuze van die doelgroep valt te duiden binnen het voorliggend documentonderzoek. Pleegzorgers zijn namelijk verantwoordelijk over hun eigen kinderen met ondersteuning vanuit de pleegzorgdienst. Hoe pleegzorgers echter die eigen kinderen een rol geven, waar ze hun kinderen een plek geven in het pleegzorgproces, hoe ze omgaan met bezorgdheden betreffende hun eigen kinderen enzoverder is uit de documentanalyse alsook uit het theoretisch kader niet duidelijk. Dit ondanks dat eigen kinderen betrekken in het pleegzorgproces verscheidene voordelen heeft (Höjer et al., 2013, Nordenfors, 2016, Williams, 2016) en pleegzorgers vaak bezorgd zijn over hoe ze hun eigen kinderen kunnen betrekken (Gypen et al., 2020; Nordenfors, 2016; Rainari et al., 2018).

Zoals eerder vermeld worden pleegzorgers begeleid en ondersteund door een pleegzorgdienst. Binnen pleegzorg zijn er vijf provinciale pleegzorgdiensten die onder meer pleegzorgers, pleeggezinnen en pleegkinderen ondersteunen (Pleegzorg Vlaanderen, 2020). Die ondersteuning is per provincie uniform waardoor de participanten van dit masterproefonderzoek bij benadering dezelfde begeleiding krijgen. De keuze voor de regio, nl. provincie West-Vlaanderen, is eerder praktisch van aard. Binnen pleegzorg is er sinds half april 2020 een restrictie gekomen op de deelname aan thesisonderzoeken, maar omdat ik echter sinds februari 2020 in contact stond met pleegzorgdienst West-Vlaanderen kon mijn onderzoek daar wel doorgaan.

4.2.2.2 Sampling methode

Door de restrictie op thesisonderzoek bij pleegzorg Vlaanderen en de grootte van pleegzorg, dien je bij onderzoek binnen pleegzorg rekening te houden met verschillende structuren en regels. Zo moet een aanvraag tot onderzoek bijvoorbeeld besproken en goedgekeurd worden op teamvergadering en gaat de verspreiding van een oproep op social media via de communicatie verantwoordelijke. Dit maakt dat pleegzorgdienst West-Vlaanderen betrokken was bij het verspreiden van de oproep. *'De paden naar het veld zijn net zo uiteenlopend als het onderzoeksveld zelf'*, stellen Przyborski en Wohlrab-Sahr (2014), waarmee ze bedoelen dat de manieren om participanten te bereiken vaak uiteenlopend dienen te zijn. Binnen dit thesisonderzoek werd er op twee manieren tewerk gegaan.

Ten eerste kon de oproep, te vinden in bijlage drie, verspreid worden via een sleutelfiguur, een stafmedewerker van pleegzorg West-Vlaanderen. Die sleutelfiguur zorgde ervoor dat de oproep terecht kwam bij pleegzorgbegeleiders in West-Vlaanderen die op hun beurt de keuze hadden om de oproep via mail te verspreiden naar de pleeggezinnen die bij hen in begeleiding zijn. De valkuil zou hier kunnen zijn dat pleegzorgbegeleiders de oproep enkel versturen naar de geëngageerde gezinnen waarvan er wordt gedacht dat ze interesse en tijd hebben voor onderzoek.

Om hieraan tegemoet te komen leek het me interessant om ook op een tweede, ruimer kanaal mijn oproep te verspreiden, dit werd gedaan via de facebook-pagina van pleegzorg West-Vlaanderen. In bijlage vier vindt u de foto die werd gepost met onderstaand tekstje erbij: *“OPROEP MASTERPROEF: Bij pleegzorg West-Vlaanderen vinden we het belangrijk een vinger aan de pols te houden bij wetenschappelijk onderzoek. Daarom roepen we onze pleeggezinnen graag op om deel te nemen aan deze masterproef waarin onderzocht wordt wat de wisselwerking kan zijn tussen pleegzorg en de eigen kinderen van een pleeggezin. Deelnemen kan door te mailen naar Céline Cannart via eigenkinderen.pleegzorg@outlook.com”*.

4.2.3 Data-analyse

Vanuit de narratieve benadering om de diepte-interviews te analyseren, worden de narratieven van de participanten niet als objectief gezien, maar als verhalen over hoe pleegzorgers de wereld zien en beleven (Baarda et al., 2005). Een grote stap die voorafgaat aan die analyse is de *transcriptie*, namelijk het letterlijk uitschrijven van de diepte-interviews. Tijdens het transcriberen, lees je als onderzoeker zo voor de eerste keer zelf de data door (De Lange et al., 2016). Een narratieve analyse is vervolgens op te delen in drie grote fasen. In een eerste fase is er een globale inhoudsanalyse op basis van enkele thema's. Daarna, in fase twee, wordt er bij die tekstdelen gekeken naar de profielen/rollen van de participanten (De Lange et al., 2016). Binnen die tweede fase is het belangrijk om vanuit verschillende blikken naar de tekst te kijken zodat de onderzoeker kan identificeren wat de participanten zeggen, hoe ze dit zeggen en waar en wanneer ze dit zeggen (kwalon, 2020). Een derde fase is een diepte-analyse om te onderzoeken welke waarden, normen en overtuigingen van de participanten onder de tekst liggen (De Lange et al., 2016).

4.2.4 Betrouwbaarheid & validiteit

Zoals eerder vermeld worden narratieven binnen een narratieve onderzoeksbenadering niet als objectief gezien (Baarda et al., 2005). Binnen de onderzoeksmethodologie spreekt men echter van betrouwbaarheid als een meetmethode die bij herhaalde meting van hetzelfde fenomeen telkens hetzelfde resultaat oplevert (Baarda et al., 2005). De definitie van betrouwbaarheid betekent in een onderzoekscontext dus niet de eerlijkheid of de geloofwaardigheid van een persoon, zoals in het dagelijkse spraakgebruik (De Lange et al., 2016, Encyclo, 2020).

Een mondelinge bron ontstaat in dialoog tussen de interviewer en de onderzoeker. Die intersubjectiviteit wordt binnen narratief onderzoek echter niet gezien als een probleem maar als een voorwaarde en kracht (de Wit, 2014). Een kritiek daarop is dat de verhalen zeer persoonlijk zouden zijn, maar binnen de analyse worden die persoonlijke verhalen echter sociaal gekneed doordat de onderzoeker op zoek gaat naar betekenissen (eerder dan feiten) die hij/zij dan interpreteert (de Wit, 2014). Op die manier wordt er ook tegemoet gekomen aan het doel van narratief onderzoek namelijk het begrijpen of het *vangen* van de geleefde ervaring via verhalen (Clandinin & Connelly, 2000). Door het niet-objectieve karakter van de narratieven is het dan ook zeer onwaarschijnlijk dat andere verhalen in andere contexten hetzelfde resultaat zullen opleveren. Om die reden prevaleert binnen kwalitatief onderzoek vaak de validiteit boven de generaliseerbaarheid (De Lange et al., 2016). De validiteit van een meetinstrument is de mate waarin het instrument werkelijk meet wat de onderzoeker zegt of denkt te meten (De Lange et al., 2016).

5. Resultaten

De veertien verhalen van de geïnterviewde pleegzorgers over de manier waarop pleegzorgers hun eigen kinderen betrekken in het pleegzorgproces, hun beleving én de mogelijke ondersteuningsnoden hierbij werden a.d.h.v. een narratieve analyse gebundeld (Lieblich et al., 1998). De keuze om een pleegzorg engagement aan te gaan, de context en invloed op het gezin komen samen in verhalen die enkele rode draden maar ook spanningen en discussies bevatten die in de analyse aan de hand van vijf verschillende thema's met bijhorende sub thema's worden besproken. De twee eerste thema's hebben betrekking op *kiezen met eigen kinderen voor pleegzorg*, de drie laatste thema's horen binnen de categorie *van een gezin naar een pleeggezin*, zoals geïllustreerd in onderstaand schema.

5.1 Met eigen kinderen kiezen voor pleegzorg

5.1.1 Na onze kinderwens, kwam onze pleegkinderwens: hetzelfde of toch niet helemaal?

Alle participanten van het onderzoek hebben op een gegeven moment gekozen om naast de zorg voor een eigen kind ook de zorg op te nemen voor een pleegkind. Uit de interviews blijkt dat een pleegkinderwens altijd samenhangt met de geëngageerde en gastvrije persoonlijkheid van de deelnemende pleegzorgers die - zoals ze het zelf aanhalen - (pleeg)kinderen graag een 'kans' willen geven door hen 'warmte', 'hulp' en 'een bedje op overschot' aan te bieden.

“Wij waren wel nog zowat van die naïeve wereldverbeteraars. Waarom moet je eigenlijk zelf kinderen maken als er al zoveel zijn?” (participant 9).

Bovengenoemd liefdadig perspectief waaruit pleegzorgers kiezen voor een pleegkind verschilt fundamenteel van het perspectief om te kiezen voor eigen kinderen. De pleegzorgers stellen dat ze met hun eigen kinderen nog hun hele leven verder gaan terwijl de participanten pleegzorg vaak benoemen als een (tijdelijk) engagement. Pleegzorgers willen op die manier zeker en vast goed doen voor een 'ander' kind, op voorwaarde dat het welbevinden van hun eigen kinderen niet in gedrang komt.

“Voor ons was dat wel heel belangrijk om te weten wat dat voor onze eigen kinderen teweeg ging brengen. We wilden echt niet voor een ander kindje ja, iets doen, en dan het gevoel hebben dat het voor onze eigen kinderen niet... goed zou zijn” (participant 1).

Er is met andere woorden een algemene consensus over de prioriteit van de wens naar eigen kinderen boven de wens naar pleegkinderen. De meeste pleegzorgers vervulden dan ook eerst hun eigen kinderwens vooraleer ze kozen voor pleegkinderen. Voor andere pleegzorgers was het omwille van medische redenen niet meer aan te raden om nog te gaan voor een tweede, derde of vierde kind, ondanks dat hun kinderwens nog 'niet voldaan' was. In die gevallen was een pleegkinderwens een geschikt alternatief om hun 'onvervulde kinderwens' te verwerken.

5.1.1.1 Bredere maatschappelijke visie van pleegzorgers

Pleegzorgers kiezen met andere woorden bewust, vanuit hun bredere geëngageerde maatschappelijke visie, voor een openbare pleegkinderwens. Hierdoor komen ze voor nieuwe uitdagingen te staan.

Enkele pleegzorgers wilden bijvoorbeeld nog eigen kind(eren) nadat ze reeds het engagement voor pleegkinderen hadden aangegaan. Hierdoor werd hun eigen kinderwens ‘besproken’ in het screeningstraject, moesten ze die wens ‘verantwoorden’ bij de pleegzorgdienst en werd hen ‘aangeraden’ om ‘rekening te houden’ met de regels vanuit pleegzorg. Pleegzorg stelt namelijk een aantal richtlijnen betreffende de eigen kinderen op, bijvoorbeeld de aanbeveling om een kinderwens op korte termijn voor te nemen op pleegkinderen. Als pleegzorgers die goedbedoelde raad vanuit de pleegzorgdienst echter niet volgen, maar toch de toestemming krijgen vanuit diezelfde pleegzorgdienst om pleegzorg aan te vangen, zorgt dit bij de pleegzorgers voor een extra ‘last’. Voor die pleegzorgers voelt hun keuze als een extra verantwoordelijkheid omdat de pleegzorgdienst die keuze normaliter afraadt.

“Ik begrijp het nog altijd niet goed eigenlijk. In de opleiding is er altijd gezegd, we combineren dat niet. Als je een eigen kinderwens hebt, gaat dat eerst voor. Als je zwanger bent, doen we dat niet pleegzorg. [...] Dus ik heb toen gezegd dat ik zwanger was en onmiddellijk is de reactie gekomen van: ‘Dat is geen enkel probleem. Als jullie dat zien zitten, ligt de beslissing bij jullie.’ Ik vond dat wel lastig dat die beslissing dan bij ons lag. Langs de ene kant is dat tof, dat ze verwachten dat je dat gaat aankunnen maar aan de andere kant voel je die verantwoordelijkheid ook van: je mag dat nu wel, je doet nu iets dat ze eigenlijk niet aanraden en die verantwoordelijkheid ligt wel bij u” (participant 13).

Vanuit pleegzorg wordt er veel belang gehecht aan de kinderwens omdat de komst van een eigen kind een grote verandering is binnen een gezin, wat dan weer een impact kan hebben op het pleegkind. Vanuit het belang van het pleegkind, dat binnen pleegzorg centraal staat, wordt op die manier een eigen kinderwens van pleegzorgers onderdeel van de hulpverleningscontext van pleegzorg en dus niet meer louter een privéaangelegenheid.

5.1.2 De mening van eigen kinderen bij de beslissing om te kiezen voor pleegzorg

In onderstaand deel wordt besproken of de verlangens van eigen kinderen, hun reacties en hun (impliciete) mening al dan niet invloed hebben op de beslissing van pleegzorgers om voor pleegzorg te gaan. De mate waarin eigen kinderen van hun ouders inspraak krijgen in de beslissing van pleegzorg is volgens onze respondenten geen ja – nee kwestie maar verschilt van ‘geen’ tot ‘heel veel’ inspraak. De motivaties om hun eigen kinderen inspraak te geven, alsook de manier waarop, zijn niet eenduidig en bevinden zich dan ook op dat continuüm.

Een minderheid gaf aan dat ze het totaal niet aan de orde vinden dat de mening van hun eigen kinderen de beslissende factor zou zijn om al dan niet aan pleegzorg te doen. Aan de andere kant gaf een minderheid pleegzorgers aan dat ze pleegzorg zelfs niet zouden overwegen als hun kinderen niet akkoord zouden gaan. Bovenstaande meningen bevinden zich aan de twee uitersten van het continuüm, met name eigen kinderen hebben het volledige beslissingsrecht of eigen kinderen hebben geen beslissingsrecht.

“Mochten zij [eigen kinderen] gezegd hebben van néé, wij zien dat niet zitten, gingen we er nooit mee gestart zijn...” (participant 2).

Binnen dat continuüm houdt de meerderheid van de deelnemende pleegzorgers rekening met de impliciete vragen en reacties van hun eigen kinderen. Eigen kinderen reageren bijvoorbeeld gaande van laaiend enthousiast tot verbaasd of onwetend en zelfs gevoelig, bang of beschermend op het nieuws dat hun ouders voor pleegzorg zouden gaan.

“Mama, besef jij eigenlijk wat jij jouzelf gaat aandoen? Als dat kind bij je is, en dat hij dan plots terug weg moet, jij gaat veel te veel verdriet hebben, zegt ze” (participant 14).

De eigen kinderen hebben volgens de meeste pleegzorgers eerder nood aan uitleg of geruststelling, dan de volmacht om pleegzorg al dan niet te laten doorgaan. Dit is niet steeds evident voor de bevroegde pleegzorgers omdat zij zelf onwetend zijn over hoe ze het best kunnen reageren en welke invloed de rugzak⁵ van het pleegkind op hun eigen kinderen zal hebben.

“Ik had daar wel wat bezorgdheden over, maar mijn man was nog meer dan ik van het principe van, dat is net goed, dat het een beetje lastig is tijdens hun [eigen kinderen] opvoeding. Dus we wisten dat, we waren daar niet naïef in, maar we vonden dat nu ook niet zo een drempel. Als kind, ja kijk, als er een keer iets moeilijk gaat, awel ja” (participant 13).

In het algemeen kan gesteld worden dat de deelnemende pleegzorgers het hebben van eigen kinderen niet als een te hoge drempel zagen om voor pleegzorg te gaan. Echter, door die drempel bij aanvang te relativiseren, merk je wel dat pleegzorgers de impact op hun eigen kinderen vaak onderschatten: *“Ik had niet gedacht dat het zo moeilijk ging zijn voor N. [eigen kind]” (participant 7).*

⁵ Naar analogie van de Vlaamse terminologie in beleidsdocumenten van pleegzorg.

Een doorslaggevende factor om met eigen kinderen voor pleegzorg te gaan, is het feit dat de waarden die eigen kinderen uit pleegzorg leren volgens de pleegzorgers zwaarder doorwegen dan de last die eigen kinderen zouden ervaren.

“Ook al is het lastig voor ons eigen kind, de dingen die ze eruit leert wegen nog altijd meer door voor ons dan het idee dat ze anders een ‘rustiger’ leven had” (participant 9).

Eigen kinderen stellen voor aanvang van het pleegzorgtraject soms zeer expliciet voorwaarden ten aanzien van dat pleegzorgtraject; ‘Het moet wel een kleintje zijn’, ‘het moet een jongen zijn’, ‘ik wil graag een zusje’... Leeftijd en geslacht zijn de twee onderwerpen waar de eigen kinderen echt een uitgesproken mening over uitten. Pleegzorgers geven aan dat de leeftijd van hun eigen kinderen beïnvloedt of pleegzorgers al dan niet de mening van hun eigen kinderen rechtstreeks meenemen. Zo stellen ze dat eigen kinderen die te jong zijn de situatie niet zouden kunnen inschatten, pleegzorgers plakken echter geen leeftijd op ‘te jong’.

“Ze zouden dat niet kunnen inschatten van wat gaat er hier veranderen in het gezin, in ons... leven. Ik denk dat ze daar echt te jong voor waren geweest, we zouden er geen rekening mee gehouden hebben” (participant 4).

5.1.2.1 Een inschatting van de pleegzorgers over de mening van hun eigen kinderen

Op basis van de reacties van hun eigen kinderen maken pleegzorgers dus een inschatting van wat de eigen kinderen wensen, eerder dan hen rechtstreeks te bevragen. Die inschatting gebeurt op basis van wat pleegzorgers zelf een meerwaarde vinden, bijvoorbeeld het feit dat eigen kinderen hun ogen opengaan door in contact te komen met sociale problematieken, hun realiteitszin aangescherpt wordt en dat de situatie van een pleeggezin diepere gesprekken opent. Het merendeel van de pleegzorgers acht het daarnaast belangrijk om stabiliteit voor hun eigen kinderen te creëren waardoor zij kozen voor perspectiefbiedende bestandspleegzorg. Doordat dit traject voor een langere periode is, ondervinden de pleegzorgers heel wat meer pluspunten voor de eigen kinderen, zoals de geruststelling dat ze geen/niet snel afscheid moeten nemen en een gevoel van veiligheid en rust.

“Sowieso iets voor lange duur omdat we het anders niet fijn vonden voor onze kinderen. Als er iets van kortere duur zou zijn, dat ze telkens moeten afscheid nemen, dat zou toch voor wat onrust zorgen in huis, misschien wat angst van: “Die kinderen verdwijnen plots en hoe zit dat dan bij ons?”. Dat was mijn gevoel erbij, dat dat voor hen misschien niet veilig ging voelen” (participant 11).

Sommige pleegzorgers zijn achteraf afgestapt van het idee dat een langdurig traject noodzakelijk zou zijn voor het welzijn van hun eigen kinderen. Ze geloven er door hun meegemaakte ervaring net in dat ook kortdurende pleegzorg een meerwaarde kan zijn voor zowel de pleegkinderen als de eigen kinderen.

Een minderheid van de deelnemers koos door die meerwaarde wel bewust voor kortdurende pleegzorg, hetzij perspectiefzoekend, hetzij crisispleegzorg. Zij vonden het vooral belangrijk om de pleegkinderen tijdelijk te ondersteunen tot ze terug naar hun biologische ouders konden. Af en toe een pleegkind in huis hebben en afwisseling in het gezin beletten volgens die pleegzorgers niet de stabiliteit van de eigen kinderen. Een kanttekening bij die minderheid is dat hun trajecten onverwachts langer hebben geduurd dan verwacht. Pleegzorgers rollen vaak in een situatie waar ze niet op voorbereid waren en bijgevolg ook hun eigen kinderen niet op voorbereid hebben, zoals een traject dat langer duurt of een pleegkind waarvan blijkt dat hij/zij een verstandelijke beperking heeft.

“‘t Is heel anders uitgedraaid dan dat het de bedoeling was hé. Voor ons, onze toekomst ziet er nu wel helemaal anders uit hé. [...] Moesten we dat op voorhand geweten hebben, zouden we dat misschien nooit gedaan hebben hé. Nu ben je erin gerold en doe je ermee verder...” (participant 2).

Naast de vorm van het traject denken de veertien pleegzorgers op voorhand ook na over de leeftijd van het pleegkind in vergelijking met de leeftijd van de eigen kinderen. Vanuit pleegzorg wordt er aangeraden om het pleegkind van dezelfde leeftijd als de eigen kinderen te vermijden. Een aanzienlijk leeftijdsverschil wordt dan ook als positief ervaren bij de pleegzorgers. Als de eigen kinderen een stuk ouder, en bijgevolg zelfstandiger zijn, geven de pleegzorgers aan dat ze meer tijd hebben om aandacht te geven aan de pleegkinderen. Daarnaast is de ervaring met hun eigen kinderen een goede voorbereiding op het doorlopen van de leeftijdsfasen met de jongere pleegkinderen. We kunnen dus stellen dat de pleegzorgers vanuit hun eigen perspectief een inschatting maken over het traject en de leeftijd van het pleegkind dat gepast is voor hun eigen kinderen. De onwetendheid van pleegzorgers over het verloop en het onverwachtse karakter van een pleegzorgtraject bemoeilijkt echter die inschatting.

5.2 Van een gezin naar een pleeggezin

5.2.1 De impact van een pleegbroer of -zus op het gezin

5.2.1.1 Relatie pleeg – en eigen kinderen

De meerderheid van de pleegzorgers geeft aan dat de eigen kinderen het naar hun aanvoelen niet lastig hebben met de pleegzorgsituatie en nooit een blijk van jaloezie tonen.

Onderzoeker: “En toen dat J. [pleegkind] bij jullie in huis kwam voor een langere periode, hoe was die omschakeling toen?”.

Participant 12: “Zonder problemen, het was alsof dat dat altijd al zo geweest was”.

Sommige eigen kinderen zijn zeer zelfstandig en kunnen van nature omgaan met een pleegbroer/-zus. Anderen kunnen moeilijk met een pleegbroer/-zus om als die iets niet snapt of niet kan. Nog anderen zijn eerder introvert of trekken zich er allemaal niets van aan.

Veelal zijn oudere kinderen meer zorgend en zijn kinderen uit dezelfde leeftijdscategorie een speelkameraadje. Maar dat zorgende en spelende kan na verloop van tijd, afhankelijk van de situatie, ook omslaan in kwaadheid, frustratie en rivaliteit. Hoe de pleegkinderen en de eigen kinderen van de bevraagde pleegzorgers interageren met elkaar is met andere woorden dynamisch, wat wil zeggen dat er wisselvallige periodes zijn. Daarnaast zijn er ook specifieke momenten die afhankelijk van de aard van de activiteit goed of slecht verlopen. Zo verloopt een sportactiviteit meestal vlot, maar een moeilijker gezelschapsspel meestal moeizaam. Pleegzorgers zijn het eens over het feit dat hun eigen kinderen heel wat aankunnen maar dat hun potje met draagkracht niet oneindig is alsook afhankelijk is van de fase waarin ze zichzelf bevinden. Onderstaande uitspraken zijn hiervoor exemplarisch:

- *“Toen wisten wij ook nog niet van haar [eigen kind] bisexualiteit. Maar die chaos in haar hoofd dat gaat meegespeeld hebben he (participant 14)”*
- *“Als ze [eigen kinderen] veel huiswerk hebben, als de druk hoog ligt, dan lukt dat niet om empathisch om te gaan met J. [pleegzoon] (Participant 4)”.*

De minderheid van de pleegzorgers geeft aan dat het stroef liep of nog steeds stroef loopt in hun pleeggezin doordat de spanningen tussen de eigen en pleegkinderen zwaarder zijn dan het ‘probleemgedrag’ van hun pleegkind an sich.

Die impact op het gezin uit zich dan op verschillende manieren. Onder meer pleegzorgers die het gevoel hebben dat hun eigen kinderen zich voor een stuk moeten inhouden omdat het pleegkind zowel fysiek als verbaal sterk aanwezig is, eigen kinderen die zich effectief verwijderen uit de ruimte als het te druk wordt of eigen kinderen die zich meer dan anders terugtrekken in boeken. Pleegzorgers geven aan dat er door de veranderde dynamiek een verschil te voelen is met het gezin voorheen en het huidige pleeggezin.

5.2.1.2 Benaming 'pleeg'kind

"Mijn pluszoon zegt tegen me: "Papa zei dat je pleegkindjes had?". Ik zeg: "Ja!". "Waar zijn die dan?", vroeg hij. Ik zeg: "Dat zijn A. en K.". "Huh? Zijn dat pleegkindjes?", vroeg hij. "Ja", zeg ik, "waarom?". "Goh, ik dacht dat ze eruit moesten zien als marsmannetjes..." (participant 5).

Bovenstaande uitspraak van een pluszoon tegen zijn plusmama toont aan dat eigen kinderen naar pleegkinderen kijken als iets vreemd, anders of raar. De bevroegde pleegzorgers zijn dan ook bezig met terminologie rond de pleegzorgsituatie.

"Je kan haar misschien een halfzusje noemen of een pluszusje, of een huiszusje, het is niet helemaal jouw zusje maar je moet wel goed zorg dragen voor M., ze hoort wel bij ons momenteel" (participant 8).

De termen pleegzus, pleegbroer en pleegzorg worden bij het merendeel van de participanten doorgaans gebruikt. Toch weten pleegzorgers dat dit een stigma met zich kan meebrengen.

"Mensen kunnen van alles beginnen denken hé, en dat is ook niet de bedoeling want ja, M. [pleegkind] moet meedraaien in de maatschappij op een positieve manier en mag niet een stigma krijgen van: "Ik ben een pleegkind" (participant 8).

Eigen kinderen willen in de meeste gevallen hun pleegbroer/-zus niet als iets vreemd of raar zien maar aan de andere kant schamen eigen kinderen zich soms ook voor het gedrag van hun pleegbroer/-zus. Volgens de pleegzorgers zitten eigen kinderen vaak in twijfel over hoe ze daarmee kunnen omgaan: Negeer ik mijn pleegbroer? Verdedig ik hem? Maak ik me kwaad? Kan ik trots zijn op hem ondanks zijn gedrag? Hoe kan ik mijn pleegzus niet kwetsen ondanks dat ik haar gedrag gênant vind?...

Die vragen duiden op een worsteling tussen de band die eigen kinderen hebben met hun pleegbroer/-zus en hun onaangepaste gedrag aan de verwachtingen van de ruimere maatschappij.

“Gaat J. [pleegbroer] thuis zijn?”, zegt ze [eigen kind] dan. Want J. maakt ongepast opmerkingen. Maar ze gaat nooit zeggen van, hij mag niet thuis zijn. Maar ze gaat wel altijd eens polsen van, is hij hier?” (participant 4).

5.2.1.3 Minder doorsnee

De invloed van de pleegkinderen op de eigen kinderen en zo ook op het volledige gezin zorgt er volgens het merendeel van de pleegzorgers voor dat het pleeggezin een minder doorsnee leven kan leiden dan voorheen. De participanten halen aan dat spontane activiteiten zoals een terrasje doen, op restaurant gaan, op reis gaan naar waar je wil, zorgeloos boodschappen doen, de dagplanning op het laatste moment wijzigen... niet meer kunnen zoals vroeger.

Daarnaast hebben participanten het ook over eetmomenten waar er minder kan besproken worden en de rust in een gezin dat wordt vervangen door rumoer in een pleeggezin. Eigen kinderen die opgroeien met pleegbroers/-zussen zouden zo een ander beeld krijgen van wat een normaal gezinsleven kan zijn.

“Ze zijn intussen zodanig gewoon dat er hier woede uitbarstingen zijn dat er hier ja... Ik heb het gevoel dat ze dat al accepteren als normaal gedrag, dat dat erbij hoort. Terwijl dat natuurlijk niet de bedoeling kan zijn... Nee, dat vind ik niet fijn dat ze opgroeien met dat idee” (participant 11).

Alle kinderen willen doorgaans wel eens hun mama of papa voor hen alleen, maar pleegzorgers wijzen erop dat hun eigen kinderen écht vragen naar die rust en geven daarmee aan dat de vraag naar quality time noodzakelijker is dan bij niet-pleeggezinnen. De pleegzorgers geven aan dat ze dat minder doorsnee stramien op voorhand wel ergens konden verwachten, maar dat ze dit door een positieve ingesteldheid niet steeds wilden geloven. Een pleegzorger vertelde dat kennissen hen waarschuwden voor een pleegkind want dat een pleegkind het effect zou hebben van een bommetje dat in het gezin wordt gedropt. Die pleegzorger kon dat op voorhand moeilijk geloven en vond dat een overdreven uitspraak, achteraf bevestigde ze echter wel de enorme impact van een pleegkind op het volledige gezin.

“Maar wat het belangrijkste is, is echt wel die impact op het gezin en bijna niemand heeft het daarover” (participant 9).

Onder meer de interactie met biologische ouders, de rugzak van het pleegkind en de reflectie op je eigen gezin, zijn zaken die veel meer aan bod komen in het screeningsproces en de begeleiding dan de eigenlijke impact dat pleegzorg heeft op het dagelijkse leven van het gezin. Iets dat volgens de pleegzorgers ook belangrijk is in dat proces.

Sommige eigen kinderen durven hun last ten opzichte van pleegzorg uitspreken. *“S. [eigen kind] vindt dat niet correct, vindt niet dat het aan hem is om hem aan te passen... (participant 4).”* Hetzelfde kind van bovenstaande quote verlangde eigenlijk meer dankbaarheid van het pleegkind omdat zijn ouders voor hem willen zorgen, vertelde de participant. *“Er zijn ook momenten dat hij [eigen kind] zegt van: “Ja... ze gingen normaal niet zo lang blijven en nu... (participant 7)”*. De laatste quote is van een eigen kind waarbij er normaal kortdurende pleegzorg ging zijn. De pleegzorger haalt aan dat er heel wat mooie momenten zijn tussen de kinderen onderling maar dat er even goed dergelijke uitspraken naar boven komen.

Ondanks dat er enkele eigen kinderen zijn die hun ongenoegen uitten, was er ook een pleegzorger die aangaf dat ze het gevoel had dat haar eigen kinderen niet alles durfden zeggen, wat ze jammer vond. Hoewel het merendeel van de pleegzorgers akkoord ging met het feit dat hun leven minder doorsnee was en dat ze soms al getwijfeld hadden aan hun eigen keuze om voor pleegzorg te gaan, waren ze toch akkoord met het feit dat pleegzorg je leven verrijkt, naar analogie van de Vlaamse slogan van pleegzorg. Veelal spelen de eigen kinderen daar zelfs een ondersteunende factor in.

“’s Avonds zijn we gaan eten, de gasten zeiden zelf: “t is raar he dat B. [pleegzoon] er niet bij is...” zo van, we missen hem. [ze snikt licht van het huilen]... dus ja, ik vond dat wel schoon!” (participant 2).

5.2.1.4 Steun van eigen kinderen

Een eerste vaak voorkomende manier waarop eigen kinderen pleegzorgers steun bieden, is door de zorgtaak die ze opnemen. Een uurtje oppassen, helpen de kamer inrichten en een pampers omdoen zijn enkele praktische voorbeelden die de bevraagde pleegzorgers aanhaalden. Anderzijds bieden de eigen kinderen oudere pleegzorgers ook een gerust gemoed door te garanderen dat ze, in geval van nood, de zorg zouden kunnen overnemen.

“Stel dat wij plots zouden wegvallen door een omstandigheid, dan is S. [eigen dochter] daar, dat is een geruststelling voor ons (participant 3)”.

De 'kracht van de bende' is een tweede item waar pleegzorgers draagkracht uit putten. Daarmee doelen de bevraagde pleegzorgers op de normaliserende functie van een broer-zus relatie. Met die normaliserende functie doelen pleegzorgers op impulsieve uitspraken van eigen kinderen ten opzichte van hun pleegbroer/-zus. Eigen kinderen zeggen bijvoorbeeld vrijuit tegen hun pleegbroer/-zus dat ze lastig zijn, dat ze moeten stoppen met zeuren en dat ze hun (huishoudelijke) taken ook in orde moeten brengen. Die uitspraken gebeuren vaak niet op een pedagogische manier waardoor pleegzorgers dergelijke uitspraken niet meteen zouden doen, maar dit soort interactie zorgt wel voor een natuurlijke dynamiek in het gezin.

“De gemakkelijkste periode is geweest toen ze alle vijf thuis waren. Die corrigeerden elkaar. M. [pleegzus] moest niet doen wat ze nu doet (participant 5)”.

Anderzijds geven pleegzorgers ook aan dat, wanneer er eigen kinderen in huis rondlopen, alles wat gemoedelijker wordt en dat de pleegkinderen deel kunnen zijn van dé kinderen in huis. Hoewel pleegzorg een gezin dus iets minder doorsnee maakt, zorgen de eigen kinderen in een pleeggezin net weer voor die normaliserende functie.

5.2.2 “Kindvriendelijke” uitleg over de biologische ouders van het pleegkind

De uiteenlopende situaties waarin biologische ouders zich bevinden, roept vaak onbegrip, kwaadheid en/of onbedoeld grove uitspraken op bij de eigen kinderen. De biologische ouders zijn soms ouders die in de gevangenis hebben gezeten of die een verleden hebben met drugs. Niet alleen de eigen kinderen maar ook de pleegzorgers hebben het vaak lastig om de complexe situatie van de biologische ouders te begrijpen.

“Hij [eigen kind] kon dat niet begrijpen dat allé, dat je twee kinderen hebt en dat één niet bij u [de biologische ouders] woont. Allé, dat is voor ons [pleegzorgers] ook niet altijd zo makkelijk te begrijpen hé” (participant 6).

Zo stellen pleegzorgers dat er vaak pijnlijke details zijn betreffende de situatie van de biologische ouders en dat het een uitdaging is om af te wegen wat je op welke manier vertelt aan je eigen kinderen.

De pleegzorgers zeggen zelf dat ze dit op een kinderachtige manier of op een heel simpele manier uitleggen. Biologische ouders worden door de pleegzorgers aan hun eigen kinderen voorgesteld als ouders die door allerlei omstandigheden niet kunnen zorgen voor hun eigen kinderen.

Die omstandigheden worden dan, afhankelijk van de leeftijd en de vraag van de eigen kinderen, al dan niet verbloemd. De meeste pleegzorgers geven aan dat ze het van belang vinden om daar niet al te veel in te blijven roeren.

“We willen dat ook stap voor stap een beetje, we willen dat niet forceren, nu dat stap voor stap duidelijk beginnen maken. Uuh, zonder daar ook al te veel woorden aan te geven” (participant 8).

Er is met andere woorden een soort automatische zoektocht bij pleegzorgers tussen welk deel van de informatie ze beter verbloemen en welk deel de eigen kinderen openlijk horen te weten, alsook de zoektocht om de situatie niet groter te maken dan hij is, maar aan de andere kant de situatie ook niet te veel te relativieren.

Pleegzorgers vinden het een uitdaging om de complexe situatie, waar ze zelf soms moeilijk begrip voor kunnen opbrengen, zo genuanceerd mogelijk uit te leggen aan hun eigen, vaak jonge, kinderen. De manier waarop er naar de stereotype profielen van de biologische ouders wordt gekeken op school is voor hen niet helpend om nuance te creëren.

“In O. [eigen kind] haar klas, daar wordt er ook over politie en brandweer en stoute mensen gebabbeld, d'r wordt daar echt zo over gesproken. Dus kun je niet verwachten dat ze dat in haar spel met L. [pleegkind] anders verwoord...” (participant 9).

Ondanks de zwart-wit verhouding tussen goed en slecht op school en in de maatschappij en bijgevolg het onbegrip van de eigen kinderen tegenover de biologische ouders, kunnen pleegzorgers wel een nuancerende rol aannemen binnen die heersende framing.

““Wat heeft ze [de biologische mama] al goed gedaan voor hem [het pleegkind]?”, vroeg mijn dochter. Eigenlijk heeft ze misschien goed gedaan door haar kind naar een CKG⁶ te brengen, dat is haar goede daad dat ze gedaan heeft” (participant 14).

⁶ Centrum voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning

De pleegzorgers halen aan dat de manier waarop ze eigen kinderen informeren over de biologische ouders verandert doorheen de tijd. De leeftijd en het karakter van de eigen kinderen is een eerste kenmerk waar pleegzorgers rekening mee houden om hen te informeren. Pleegzorgers maken met andere woorden weer een inschatting over waaraan hun eigen kinderen toe zijn en wat de eigen kinderen aankunnen. Ook de manier waarop ze hun eigen kinderen betrekken gaat van praten over de situatie en het pleegkind mee afzetten bij de biologische ouders tot de biologische ouders ontvangen bij hen thuis. Het betrekken van hun eigen kinderen bij de biologische ouders is dynamisch omdat het telkens gaat over een nieuwe inschatting van de pleegzorgers over hun eigen kinderen.

“We hebben beslist dat we haar [eigen dochter] daar niet mee hoefden te confronteren, dat afscheid [met de biologische ouders] verloopt toch ook altijd heel emotioneel, die ouders zijn dan heel kwetsbaar, dus eigenlijk vinden we het niet nodig dat O. [eigen dochter] dat ziet, dat vinden we nu” (participant 9).

Het feit dat pleegkinderen, al dan niet regelmatig, contact hebben met hun biologische ouders, zorgt ervoor dat de eigen kinderen zeer concreet de situatie begrijpen. Het merendeel van de pleegzorgers wijst erop dat de eigen kinderen het concept pleegzorg begrijpen doordat er een gesprek ontstaat door een bezoek van de pleegkinderen aan de biologische familie.

“Waarom gaat hij [het pleegkind] altijd naar daar [biologische oma en opa] en waarom gaan wij [eigen kinderen] daar nooit een keer gaan spelen?” (participant 13).

5.2.3 De zoektocht tussen het perspectief van pleegkinderen en eigen kinderen: hoe kan ik mijn pleegkind helpen zonder mijn eigen kind te schenden?

5.2.3.1 Ervaring van pleegzorgers met hun eigen kinderen

“Dat meisje [de pleegzorgbegeleider] is nu eind de twintig, ze zegt zij ook, jij weet beter hoe je ermee moet omgaan dan ik” (participant 2).

Bovenstaande quote illustreert de vele verhalen van de pleegzorgers met eigen kinderen van wie verwacht wordt dat ze al een idee hebben van hoe ze gepast met hun pleegkinderen kunnen omgaan. Enerzijds geven die verwachtingen vanuit pleegzorg de pleegzorgers vertrouwen, anderzijds voelen pleegzorgers zich daar ook wantrouwig bij:

“Wat ik vooral raar vond, was dat zij [pleegzorgdienst] daar zo zeker over waren of dat zij ervan uitgingen dat O. [eigen kind] wel een gelukkig kind was, want voor hetzelfde geld observeer je haar en zie je dat dat een kei depressief kind is [...] voor hetzelfde geld waren wij ‘k weet niet hoe slechte ouders of zo’ (participant 9).

Samengevat was voor de pleegzorgers ‘ervaring’ een voordeel in het omgaan met hun pleegkinderen maar geen vanzelfsprekende garantie op succes. Eerder een zoektocht binnen het spanningsveld: “Hoe kan ik pleegkinderen helpen zonder m’n eigen kinderen te schenden?”. Pleegzorgers geven aan dat ze, hoewel ze vertrouwen hebben in zichzelf, het noodzakelijk vinden om steun te krijgen vanuit de pleegzorgdienst. Pleegzorgers zijn met andere woorden onzeker en onwetend over hoe alles zal verlopen met pleegkinderen in relatie tot hun eigen kinderen waardoor ze bijvoorbeeld zelf vragen naar begeleiding van de eigen kinderen en tips omtrent het omgaan met de eigen kinderen. Eén pleegzorger was ook van mening dat het goed zou zijn om ook jonge eigen kinderen te observeren in het screeningsproces in plaats van enkel de oudere kinderen te betrekken in dat proces door middel van gesprek.

5.2.3.2 Wikken en wegen, woorden en daden

Een spanningsveld waarmee zo goed als alle pleegzorgers bezig zijn, is het wikken en wegen van hun eigen woorden en daden om zowel aan het perspectief van hun eigen kinderen als aan het perspectief van hun pleegkinderen tegemoet te komen. Alle pleegzorgers geven aan dat ze op gelijkwaardige wijze hun eigen en pleegkinderen behandelen. Ze houden hierbij rekening met de eigenheid van hun kinderen, ongeacht het feit of het een eigen of pleegkind is.

“Maar net zoals de jongens ook niet helemaal gelijk behandeld worden. Elk heeft zijn sterktes en zijn zwaktes” (participant 11).

Dat wil zeggen dat elk kind niet persé dezelfde behandeling krijgt, maar pleegzorgers trachten wel dezelfde uitkomsten te voorzien. De bevraagde pleegzorgers zijn met andere woorden vaardig in het uitleggen aan eigen kinderen waarom de aandacht soms wat ongelijk verdeeld zou kunnen zijn:

“Wees blij dat we aan jullie niet zoveel aandacht hebben moeten schenken want jullie zullen jullie weg gaan, minder aandacht wil dus ook zeggen dat we je meer loslaten... en nu vatten ze dat wel” (participant 14).

Zo erkennen pleegzorgers bijvoorbeeld dat pleegkinderen meer aandacht krijgen dan eigen kinderen. Alle pleegzorgers geven dan ook aan dat het een moeilijke puzzel is om de aandacht ten aanzien van pleegkinderen en eigen kinderen evenredig te verdelen. Sommige pleegzorgers geven aan dat ze het niet nodig achten om zowel de pleegkinderen als de eigen kinderen even veel aandacht te geven. De invulling van de aandacht bij pleegkinderen uit zich immers vaak in het geven van opmerkingen en zaken aanleren, wat door de pleegzorgers niet wordt gezien als de aandacht die een kind wenst.

“Niemand wil die soort aandacht hé, T. [eigen kind] wil niet dat ik in haar kamer kom en ga zeggen dat het niet netjes is, ik moet het ook niet doen” (participant 12).

Andere pleegzorgers vinden het, ongeacht de invulling van aandacht, nodig dat zowel pleegkinderen als eigen kinderen even veel aandacht krijgen omdat ze net de aandacht aan sich van belang vinden.

5.2.3.3 Quality time van pleegzorgers met eigen kinderen

Om de hoeveelheid aandacht die doorheen het dagelijkse leven naar de pleegkinderen gaat te compenseren, last de meerderheid van de pleegzorgers zogenaamde quality time met de eigen kinderen in. Quality time met de eigen kinderen kan op heel wat verschillende manieren en gebeurt zowel bewust als onbewust. Enerzijds kan quality time gaan over het maken van uitstappen of het nemen van vakantie, anderzijds wordt quality time opgenomen in het dagelijkse leven.

Sommige pleegzorgers maken bijvoorbeeld bewust de keuze om het pleegkind wat vroeger naar bed te sturen of om het pleegkind later van de opvang te halen. Andere pleegzorgers kiezen er bijvoorbeeld voor om met hun gezin zonder pleegkinderen een reisje te maken of een restaurantbezoek te plannen. Quality time met eigen kinderen wordt gedaan om uiteenlopende redenen, bijvoorbeeld om het leven in een pleeggezin leefbaar te houden. Leefbaar duidt niet enkel op de nood aan quality time van de eigen kinderen maar ook de nood van pleegzorgers als een soort van draagkracht.

“We hebben een beetje een beslissing van semi-internaat moeten maken om het leefbaar te houden. Met ons vier! We zijn ook alleen op reis geweest, dat was wel een keer nodig. Zowel voor de gasten als voor ons” (participant 2).

Pleegzorgers lassen ook momenten in om hun eigen kinderen rust te bieden. Daarnaast is het vaak een moment waarop er eens vrijuit over de pleegzorgsituatie gebabbeld kan worden. Het is echter geen vereiste volgens de pleegzorgers dat de eigen kinderen hun hart moeten luchten tijdens zo'n moment. Vaak hebben eigen en pleegkinderen andere behoeftes die met quality time kunnen worden vervuld.

De pleegzorgers die bewust kiezen voor quality time hebben niet de motivatie om hun pleegkinderen uit te sluiten, daarnaast is het ook niet omdat ze quality time opnemen met hun eigen kinderen dat ze dat niet zouden doen met hun pleegkinderen. Vanuit de analyse blijkt dat het bewust opnemen van quality time soms een negatieve connotatie heeft bij pleegzorgers omdat ze dit zouden linken aan het uitsluiten van de pleegkinderen.

“Je kunt het niet maken ten opzichte van het pleegkind. Je sluit haar dan echt zichtbaar uit van iets” (participant 11).

De meeste pleegzorgers en hun eigen kinderen hebben dus wel de behoefte aan quality time maar daar bewust voor kiezen, hangt ook vaak samen met een schuldgevoel hoewel geen enkele pleegzorger de bedoeling had om hun pleegkinderen achteruit te steken.

5.2.3.4 Schuldgevoel van pleegzorgers

Pleegzorgers voelen zich enerzijds schuldig tegenover hun eigen kinderen omdat ze, door zeer bewust te kiezen voor pleegzorg, hun eigen kinderen een minder makkelijk of minder rustig leven aandoen. Pleegzorgers willen hun eigen kinderen niet belasten en willen niet dat ze zich moeten opofferen. De bevroagde pleegzorgers voelen dat dit soms wel het geval is waardoor enkelen hebben toegegeven dat ze al getwijfeld hebben over hun keuze voor pleegzorg.

“Hadden we dit [pleegzorg] nu wel moeten doen...? Dat gaat mee hun [eigen kinderen] karakter gevormd hebben, mee hun beeld van hoe het er in een gezin aantoe gaat” (participant 11).

Aan de andere kant voelen pleegzorgers zich soms ook schuldig ten opzichte van hun pleegkinderen. Naarmate het pleegzorgproces vordert, geven de bevroagde pleegzorgers aan dat ze zich soms verveeld voelen bij gedrag van de eigen kinderen ten opzichte van de pleegkinderen of dat ze soms gechoqueerd zijn van wat eigen kinderen doen of zeggen.

“J. [eigen kind] zei van: ‘ah nu zijn we hier nog eens met onze vier ‘echte’, of zoiets” (participant 2).

Op die momenten proberen de pleegzorgers begrip te uiten voor hun eigen kinderen of in andere situaties net voor hun pleegkinderen. Dat is een continue zoektocht naar hoe ze situaties kunnen oplossen voor hun eigen kinderen zonder daarbij de pleegkinderen de deur te wijzen.

De schuldgevoelens tegenover de verschillende perspectieven, namelijk de pleegkinderen en de eigen kinderen, worden soms een vicieuze cirkel, stelt de meerderheid. In enkele gevallen speelt die zoektocht zodanig mee dat pleegzorgers er hulp van buitenaf bij nodig hebben.

“En als ik dan niet begripvol reageer, voelde ik me dan schuldig en dan was dat schuldgevoel weer iets dat drukte... ja, dat was wel, dat is zo een vicieuze cirkel waarbij we toch hulp nodig hadden om uit te raken” (participant 11).

De vraag is of pleegzorgers al dan niet verwachtingen hebben naar matuur en verantwoordelijk gedrag van hun eigen kinderen om met de pleegzorgsituatie om te gaan. De meningen zijn hierover verdeeld. De ene groep geeft aan dat hun eigen kinderen zichzelf moeten zijn, wat hun karakter dan ook is. De andere groep geeft aan dat ze niet aan pleegzorg begonnen zouden zijn indien hun kind niet over een bepaalde rust, intelligentie of open communicatie beschikte net opdat het pleegkind zich volledig thuis zou kunnen voelen. De meeste pleegzorgers hoopten wel dat hun kind empathisch zou zijn/blijven voor de pleegkinderen of vinden het wel gemakkelijk dat hun eigen kinderen begripvol of zelfstandig zijn, maar zien die karaktertrekken niet als verwachtingen die moeten ingevuld worden.

6. Discussie en conclusie

6.1 Inleiding

Doorheen deze masterproef werd duidelijk dat het belang van het eigen kind door de Vlaamse pleegzorgdiensten een functionele invulling krijgt. De motivatie om eigen kinderen te betrekken in het pleegzorgproces is namelijk gericht op stabiliteit in het pleeggezin en het voorkomen van een breakdown in het pleeggezin waardoor het welzijn van de eigen kinderen naar de achtergrond verdwijnt (Gypen et al., 2020; Jongerenwelzijn, 2017). Pleegzorgbegeleiders betrekken de eigen kinderen dus wel bij het proces van een pleegzorgplaatsing, maar steeds in functie van het welzijn van het pleegkind.

Toch wordt er in nationale en internationale publicaties gepleit om eigen kinderen binnen een pleegzorgplaatsing als een volwaardige groep te beschouwen. In dit verband wordt verwezen naar het recht op participatie en inspraak over al hetgeen kinderen aanbelangt in functie van hun eigen welzijn (Höjer et al., 2013; Nordenfors, 2016; Pleegzorg Vlaanderen, 2018; Raineri et al., 2018; Williams, 2016).

Deze spanning die we kunnen samenvatten als 'het belang van het eigen kind' versus 'het belang van het pleegkind' wordt door ouders/pleegzorgers gezien als één van de grootste uitdagingen om als pleeggezin te fungeren (Younes & Harp, 2007). Die centrale probleemstelling wordt in deze masterproef vertaald naar twee onderzoeksvragen;

- 1) Hoe vullen pleegzorgers de betekenis van het belang van 'het eigen kind' in?
- 2) Op welke manier trachten pleegzorgers 'het belang van hun eigen kinderen' in beeld te krijgen en te houden?

De verschillende visies en rode draden in de verhalen van de bevroegde pleegzorgers worden in dit concluderende luik van de masterproef gekoppeld aan de discussies uit de literatuur.

6.2 Hoe vullen pleegzorgers de betekenis van het belang van 'het eigen kind' in?

Uit de analyse van dit onderzoek wordt duidelijk dat de invulling die pleegzorgers geven aan het belang van hun eigen kinderen tot stand wordt gebracht binnen, en dus ook onlosmakelijk verbonden is met, de context van het Vlaamse pleegzorglandschap. Zoals het onderzoek van Alper & Howe (2016) reeds aantoonde, verloopt de kracht van liefde, die in het algemeen als voorwaarde wordt gezien om tot een geslaagd ouderschap te komen, meer vanzelfsprekend bij eigen kinderen dan bij pleegkinderen. In dit opzicht verwezen de respondenten naar hun eigen kinderen waar ze sowieso nog hun hele leven mee verder gaan, terwijl ze pleegzorg vaak benoemen als een (tijdelijk) engagement. Dat engagement valt niet los te koppelen van een bredere maatschappelijke visie van (toekomstige) pleegzorgers die door het pleegzorg engagement hun steentje willen bijdragen in tegenstelling tot een kinderwens die gewoonlijk privaat komt (Gypen et al., 2020; Höjer, 2007).

Toch verloopt een kinderwens niet meer zo vanzelfsprekend van zodra ouders pleegzorgers worden. Een bijkomende kinderwens, met name de wens voor een tweede, derde of vierde kind, wordt dan namelijk onderdeel van het hulpverleningstraject waardoor die keuze wordt besproken en verantwoord dient te worden.

De aanbeloven richtlijn vanuit de pleegzorgdienst om bijvoorbeeld een eigen kinderwens op korte termijn voor te nemen op een pleegkinderwens, zou voor ondersteuning moeten zorgen bij de pleegzorgers. Echter, indien de pleegzorgers toch zwanger zijn en indien ze vanuit die pleegzorgdienst, tegen de richtlijn in, toch een pleegzorgtraject mogen aanvangen, zorgt dit eerder voor éxtra twijfel en voelen ze zich alleen in de verantwoordelijkheid rond die keuze. De vraag is dan ook of dergelijke richtlijnen over een private kinderwens niet situatieafhankelijk per pleeggezin besproken zouden moeten worden?

Dat een pleegzorgengagement voordelen biedt voor eigen kinderen, wordt zowel door de bevroagde pleegzorgers als door de manier waarop eigen kinderen worden afgebeeld vanuit pleegzorg benadrukt (Dieltiens, 2008, Minne, 1999, van der Stoel, 1991, Pleegzorg Vlaanderen, 2020). “*Je Thuis Delen, Verrijkt Je Leven*”, de slogan van pleegzorg Vlaanderen (2020) wordt dan ook versterkt door de deelnemende pleegzorgers die stellen dat de waarden en de normen die eigen kinderen leren uit pleegzorg meer invloed hebben dan de last die de eigen kinderen zouden ervaren. Net zoals verscheidene documenten uit het Vlaamse pleegzorglandschap eigen kinderen voorstellen als kinderen uit een stabiel gezin waar ruimte is om zowel positieve als negatieve ervaringen te uiten, zijn ook alle pleegzorgers van mening dat in hun gezin eventuele frustraties en gevoelens van onbehagen opgevangen kunnen worden (Dieltiens, 2008, Minne, 1999, van der Stoel, 1991).

Het onvoorspelbare karakter van het pleegzorgtraject bemoeilijkt echter de taak van pleegzorgers om hun eigen kinderen voor te bereiden op en te begeleiden tijdens dat pleegzorgtraject. Zoals pleegzorgers zelf aangeven, ‘rollen’ ze namelijk vaak in een situatie waar ze niet op voorbereid zijn, zoals een traject dat langer duurt of een pleegkind waarvan blijkt dat hij/zij een verstandelijke beperking heeft. De pleegzorgers (h)erkennen het belang van een stabiel gezin want ze willen niet dat hun eigen kinderen zich ‘inhouden’, zich letterlijk en figuurlijk ‘terugtrekken’ of hun ‘negatieve ervaringen niet durven uiten’. Pleegzorgers willen niet te veel verlangen van hun eigen kinderen en wensen dat hun kinderen zichzelf kunnen zijn/blijven. Die uitgesproken wens van pleegzorgers is op zijn minst gezegd niet evident.

In die zin is het interessant om te bemerken dat pleegzorgers volgens onderzoek doorgaans geframed worden als bekwame ouders en dat er wordt van uitgegaan dat hun eigen kinderen wel zullen voldoen aan de eisen van pleegzorg (Williams, 2016).

Zo beamen de bevroagde pleegzorgers dat door hun ervaring met hun eigen kinderen vanuit de pleegzorgzorgdienst verwacht wordt dat ze al een idee hebben van hoe ze gepast met hun pleegkinderen kunnen omgaan. Enerzijds geven die verwachtingen hen vertrouwen, anderzijds voelen pleegzorgers zich daar ook wantrouwig bij. Pleegzorgbegeleiders mogen het dan ook geen evidentie vinden dat pleegzorgers met eigen kinderen al bekwaam en zelfzeker zijn, want vaak is het tegenovergestelde – dat ze zich machteloos en onzeker voelen - waar.

Kortom, de respondenten zijn van mening dat ze goed willen doen voor een ‘ander’ kind en dat dit zelfs zinvol kan zijn voor hun eigen kinderen, maar dat dit niet ten koste van hun eigen kinderen mag gaan. Pleegzorgers, die volgens pleegzorg steeds dienen te handelen in het welzijn van het pleegkind, zijn daarnaast ook biologische ouders die verantwoordelijk zijn voor en uiteraard belang hechten aan het welzijn van hun eigen kinderen (Guggenheim, 2005). De bevroagde pleegzorgers pleiten dan ook, net als verscheidene nationale en internationale voorbeelden, dat er in begeleiding verder moet worden gekeken dan de hegemonische invulling van het belang van eigen kinderen in functie van het welzijn van de pleegkinderen (Engelhart, 2019; Fosterline, 2019; Flynn, 2019; kinderrechtencommissariaat, 2011).

6.3 Op welke manier trachten pleegzorgers ‘het belang van hun eigen kinderen’ in beeld te krijgen en te houden?

“Een eigen kind opvoeden is al een hele uitdaging, een pleegkind opvangen geeft daar een extra dimensie aan”.

Bovenstaand citaat van Inge Vandewege - pleegzorger en auteur van het boek ‘een (h)echte uitdaging’ - toont aan dat pleegkinderen nog dat tikkeltje extra vragen in het dagelijkse leven (Vandevijvere, 2018). De tweede onderzoeksvraag gaat dan ook op zoek naar hoe pleegzorgers in een context waar pleegkinderen een extra uitdaging zijn, ook het welzijn van hun eigen kinderen niet uit het oog trachten te verliezen.

Het betrekken van eigen kinderen bij het beslissingsproces van pleegzorg manifesteert zich bij de meeste pleegzorgers als een eenrichtingsverkeer waardoor er geen dialoog kan ontstaan tussen eigen kinderen en pleegzorgers (Expoo, z.d.). Dit is niet onlogisch als je weet dat pleegzorgers van mening zijn dat eigen kinderen bij de beslissing ofwel nood hebben aan uitleg en geruststelling of net het volledige beslissingsrecht.

De keuze om niet in dialoog te gaan, is vaak omdat ze hun eigen kinderen te jong⁷ vinden. Dit sluit aan bij een zeer specifieke invulling van participatie die in de literatuur beschreven wordt als een manier om kinderen te beschermen waarbij die kinderen als afhankelijk van volwassenen worden gezien (Hartung, 2017). Pleegzorgers gaan er vanuit dat ze wel weten wat goed is voor hun eigen kinderen. Hierdoor maken ze veelal een inschatting over wat hun eigen kinderen wensen of aankunnen op basis van de reacties en de gedragingen van hun eigen kinderen, en niet vanuit dialoog.

Desondanks wordt er in een recente nieuwsbrief van het kenniscentrum pleegzorg (2020) net benadrukt dat pleegmoeders en eigen kinderen vaak een verschillende inschatting hebben (Nieuwsbrief kenniscentrum Pleegzorg, 2020). Het is dan ook niet voor niets dat Unicef participatie definieert als het 'delen van beslissingen', waarmee gepleit wordt voor dialoog en bijgevolg een tweerichtingsverkeer (Unicef, 2003). Op voorhand verwachten de bevroagde pleegzorgers wel een impact op het gezinsleven en een extra last voor hun eigen kinderen, maar door een positieve ingesteldheid, en het niet uitgebreid bespreken van die impact tijdens het screeningsproces, willen ze dit vaak niet geloven. Dit wil zeggen dat ze waarschuwingen vaak overdreven vinden of dat ze erin geloven dat dit bij hen wel niet zal gebeuren.

Op die manier normaliseren pleegzorgers in het begin van het traject hun eigen kinderen, wat impliceert dat hun eigen kinderen geen nood zouden hebben aan hulp of dat ze geen 'probleem' zouden vormen (de Graeve, 2012). Zo blijkt ook uit een onderzoek van Nordenfors (2016) dat de term pleeggezin impliceert dat er van eigen kinderen wordt aangenomen dat ze zich conform de verwachtingen van een pleeggezin zullen gedragen. Die impliciete verwachtingen worden uiteraard niet vermeld in beleidsdocumenten en worden door professionals niet benoemd (Nordenfors, 2016). Toch geven pleegzorgers aan dat de eigen kinderen niet, of slechts éénmalig worden betrokken in de pleegzorgbegeleiding waardoor pleegzorgers het gevoel hebben dat eigen kinderen aan die verwachtingen moeten voldoen. Als zaken als de 'interactie met biologische ouders', de 'rugzak van het pleegkind' en de 'reflectie op hun eigen gezin' steevast aan bod komen in het screeningsproces en de pleegzorgbegeleiding, waarom komt hulp omtrent eigen kinderen er dan voornamelijk op vraag van pleegzorgers zelf? (Visietekst begeleiding perspectiefbiedende pleegzorg WV, 2020).

⁷ De respondenten kwantificeerden 'te jong' echter niet.

Er is met andere woorden een frappant verschil in participatie tussen de beslissing voor pleegzorg en het verdere pleegzorgproces. De uitdaging bestaat er in om het belang van dialoog met, en inspraak van eigen kinderen als volwaardige actoren reeds vanaf het begin van het traject duidelijk te maken. Concreet pleiten pleegzorgers voor prioritaire en preventieve informatie over de eigenlijke impact van pleegzorg op het dagelijkse leven. De aanwezigheid van eigen kinderen tijdens het screeningsproces en de pleegzorgbegeleiding kan hierin een toonaangevende rol spelen, gestimuleerd door de pleegzorgbegeleiders.

Doorheen het pleegzorgproces wordt dus duidelijk dat het welzijn van de eigen kinderen garanderen geen evidentie is en pleegzorgers proberen hier dan ook op verschillende manieren aan tegemoet te komen. De bevraagde pleegzorgers vertrekken hierbij vanuit de sociaal politieke lezing van rechten (Reynaert et al., 2012) wat concreet wil zeggen dat ze door in gesprek te gaan en te luisteren naar hun eigen kinderen proberen de ervaringen van hun kinderen in te schatten. Vanzelfsprekend is dit niet. Binnen onderzoek wordt het minder doorsnee leven van eigen kinderen - ten gevolge van pleegzorg - namelijk gerelativeerd met het oog op het recht van pleegkinderen op een gezin en bijgevolg een regelmatig leven (Höjer, 2007). Geen enkele pleegzorger heeft uiteraard de intentie om eigen kinderen achteruit te steken, maar uit de interviews blijkt dat sommige pleegzorgers het belang van een regelmatig leven voor eigen kinderen afvlakken. Dit leunt aan bij reeds eerder gevoerd onderzoek dat aantoonde dat pleegzorgers soms impliciet verwachten van hun eigen kinderen dat ze hun welzijn aan de kant schuiven om de noden van hun pleegbroer-/zus voorop te stellen (Barter & Lutman, 2015). Dit dient genuanceerd te worden want de respondenten verwachten niet van hun eigen kinderen dat ze steeds rationeel en verantwoord moeten handelen (Biesta, 2012), ze zitten eerder in een tweestrijd. Pleegzorgers voelen zich soms schuldig tegenover hun eigen kinderen omdat ze door de bewuste keuze voor pleegzorg hen een minder rustig leven bezorgen. Maar door dan bewust te kiezen voor een moment van quality time met hun eigen kinderen ontstaat er ook weer een schuldgevoel ten opzichte van de pleegkinderen. Het verdelen van hun aandacht is dus niet louter een evenwichtsoefening, maar zoals gesteld in eerder gevoerd onderzoek één van de moeilijkste uitdagingen voor pleegzorgers (Younes & Harp, 2007).

Aangezien pleegzorgers met eigen kinderen in eerste instantie ouders zijn die liefde en tijd over hebben voor een pleegkind en geen professionele hulpverleners (De Wilde et al., 2019; Vandevijvere, 2018), is het dan niet logisch dat deze vicieuze cirkel zorgt voor onzekerheid, en dat ze zich machteloos en soms zelfs schuldig voelen in de complexe opdracht om hun aandacht te verdelen over pleeg- en eigen kinderen? De discussie in onderzoek naar meer professionalisering van pleegzorgers (De Wilde et al., 2019; Vandemeulebroecke et al., 2006) die vandaag de dag wordt gevoerd is in dit opzicht dan ook terecht.

Het stigma dat in het algemeen rond pleegkinderen en hun biologische ouders hangt, maakt het voor pleegzorgers extra moeilijk om op een genuanceerde manier over pleegzorg en de vragen die eigen kinderen hebben, in dialoog te gaan. Want hoe communiceer je op een kindvriendelijke, doch correcte manier over beladen thema's zoals kwetsbare kinderen met ouders uit verscheidene complexe situaties? Opnieuw rijst de vraag op of meer professionalisering van pleegzorgers noodzakelijk is.

Zoals onderzoek stelt, wordt een breakdown vaak veroorzaakt door een grote bezorgdheid van pleegzorgers over het welzijn van hun eigen kinderen (Gypen et al., 2020). Enkele pleegzorgers geven aan effectief getwijfeld te hebben om het pleegzorgproces stop te zetten of hebben zichzelf al de vraag gesteld waarom ze er ooit aan begonnen zijn. Die twijfel en vragen kunnen gezien worden als een soort uiterste manier waarop pleegzorgers aan het belang van hun eigen kinderen trachten tegemoet te komen. Moeten we het zover laten komen, of pleiten we voor pleegzorgers die vanaf de aanvang van hun traject in dialoog gaan met hun eigen kinderen en pleegzorgbegeleiding die dit faciliteert, motiveert en stimuleert?

6.4 Algemene conclusie

We kunnen concluderen dat pleegzorgers het belang van hun eigen kinderen in die mate waardevol achten dat ze een 'ander' kind wel kunnen en willen opvangen vanuit een liefdadig engagement, maar dat dit het welzijn van hun eigen kinderen echter niet (volledig) in de weg mag staan. Dit is niet onlogisch aangezien ze naast pleegzorgers, die steeds dienen te handelen in het belang van het pleegkind, ook biologische ouders zijn die uiteraard het welzijn van hun eigen kinderen in beeld willen brengen. Het voorzien in quality time, het zoeken naar kindvriendelijke terminologie, het verdelen van aandacht over de verschillende kinderen, het actief op zoek gaan naar externe hulp en het twijfelen over een breakdown, zijn voor pleegzorgers manieren om binnen de context van pleegzorg het belang van hun eigen kinderen in beeld te krijgen en te houden.

Die pleegzorgcontext is voor pleegzorgers echter vaak uitdagend. Zo voelen ze zich soms schuldig en onwetend tegenover hun eigen kinderen en hun pleegkinderen. Ook de onvoorspelbaarheid van hun pleegzorgtraject en de maatschappelijke stigma's die heden ten dage nog steeds rond kwetsbare kinderen en hun ouders hangen, zorgen ervoor dat pleegzorgers zich ook soms machteloos voelen. Toch worden pleegzorgers met eigen kinderen vaak voorgesteld als bekwame ouders die door hun ervaring weten hoe ze 'gepast' moeten omgaan met die belangen in hun pleeggezin. Het geeft pleegzorgers vertrouwen dat pleegzorgbegeleiders geloven in hun competenties en vaardigheden. Anderzijds zorgt dat 'blindelings' vertrouwen ook voor wantrouwen.

Hierdoor zou het voor pleegzorgers helpen om te weten dat hun onzekerheid over het vinden van die balans niet abnormaal of slecht is. Er is reeds een tendens te merken in het betrekken van eigen kinderen door pleegzorgbegeleiders in de pleegzorgplaatsing maar dit blijft vaak niet prioritair, slechts éénmalig en op vraag van de pleegzorgers. Pleegzorgbegeleiders zouden het belang van dialoog tussen eigen kinderen en pleegzorgers net kunnen stimuleren door zelf de eigen kinderen te (blijven) betrekken, maar ook door pleegzorgers preventief gericht te begeleiden rond de impact van pleegzorg op het pleeggezin. Uit dit onderzoek blijft de vraag naar meer professionalisering van pleegzorgers dan ook relevant door de vele uitdagingen - binnen dit onderzoek specifiek in relatie tot hun eigen kinderen - waarmee ze geconfronteerd worden.

6.5 Beperkingen en aanbevelingen voor verder onderzoek

Keuzes die gemaakt dienen te worden binnen onderzoek, brengen onvermijdelijk beperkingen met zich mee maar openen tegelijk nieuwe pistes voor verder onderzoek. Dit onderzoek had bij de zoektocht naar participanten slechts twee voorwaarden, namelijk dat de pleegzorgers naast pleegkinderen ook eigen kinderen moesten hebben en dat de pleegzorgers binnen pleegzorgdienst West-Vlaanderen begeleiding kregen. Hiermee heb ik getracht om een variëteit aan pleegzorgers te vinden. Die variëteit uit zich in de diversiteit van participanten, bijvoorbeeld respondenten uit zowel netwerk- als bestandspleegzorg, met jonge en oudere eigen kinderen, gescheiden pleegzorgers, een alleenstaande pleegzorger... Het nadeel hiervan is dat er geen (mogelijke) correlatie kan gevonden worden met de specifieke gezinssituatie van de pleegzorgers, de leeftijd van de kinderen of de vorm van pleegzorg.

Verder onderzoek zou zich hierop kunnen toespitsen, maar interessanter lijkt het om te variëren met de te onderzoeken doelgroepen. Deze masterproef spitst zich enkel toe op de pleegzorgers, waardoor de andere perspectieven slechts impliciet aan bod kwamen. Door ook de eigen kinderen en de pleegzorgbegeleiders te bevragen, zou het mogelijk zijn om inzicht te krijgen op de verschillende perspectieven betreffende het belang van eigen kinderen binnen één situatie, aan de hand van casestudy's bijvoorbeeld.

Daarnaast zette dit onderzoek in op diepte-interviews waardoor pleegzorgers zonder schroom hun persoonlijke ervaringen omtrent hun eigen kinderen konden vertellen. Interessant voor een volgend onderzoek zou zijn om ook focusgroepen met pleegzorgers te organiseren waarin gebrainstormd wordt naar wat hen zou helpen in hun zoektocht tussen het belang van eigen kinderen en pleegkinderen. Niet met het doel om een pasklaar antwoord te voorzien, maar om in eerste instantie pleegzorgers hun stem te laten delen met lotgenoten en om als tweede binnen verschillende visies tot een soort compromis te komen. Na de deelname aan de interviews gaven de respondenten namelijk vaak aan dat ze benieuwd waren naar hoe andere pleegzorgers het belang van hun eigen kinderen ervoeren.

Ik heb mij - in mijn verkennend documentonderzoek - beperkt tot de visie op en het belang van eigen kinderen, vooral in pleegzorgdienst West-Vlaanderen. Het verrichten van een grondig documentonderzoek over het belang van eigen kinderen over de verschillende pleegzorgdiensten heen, alsook de implementatie van die documenten, lijkt mij een interessante, maar zeer uitdagende onderzoekspiste. Die documenten zijn vaak vrij recent, in beperkte mate aanwezig en niet steeds transparant naar implementatie toe. Toch lijkt het zinvol om zicht te krijgen op wat er in Vlaanderen nu al exact is genoteerd over het belang van eigen kinderen en hoe dat verloopt in de praktijk.

7. Referenties

- Agentschap Jongerenwelzijn. (2017). Evaluatie van de toepassing van het decreet en besluit houdende de organisatie van pleegzorg. Geraadpleegd op 5 mei 2019, via https://jongerenwelzijn.be/assets/docs/publicaties/pleegzorg/evaluatie rapport_pleegzorg.pdf
- Alper, J., & Howe, D. (2016). *Assessing Adoptive Parents, Foster Carers and Kinship Carers* (2de editie). New York, Verenigde Staten: Macmillan Publishers.
- Baarda, D. B., Teunissen, J., & De Goede, M. P. M. (2005). *Basisboek kwalitatief onderzoek: handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. 2e geheel herziene druk Houten: Stenfert Kroese.
- Barter, C., & Lutman, E. (2015). A life less ordinary: foster carers' views and experiences of negative peer interactions in fostering households. *Child Abuse Review*, 25, 273–286. <https://doi.org/10.1002/car.2377>
- Berghmans, M. (2017). *Kennisplein Statuut voor pleegzorgers*. Geraadpleegd op 27 april 2020, van <https://www.kennisplein.be/Pages/Statuut-voor-pleegzorgers.aspx>
- Biesta, G. (2012). Becoming public: public pedagogy, citizenship and the public sphere. *Social & Cultural Geography*, 13(7), 683–697. <https://doi.org/10.1080/14649365.2012.723736>
- Bouverne-De Bie, M., & Roose, R. (2007). *Dossier: het belang van het kind* (206). Geraadpleegd via <http://www.kekidatabank.be/docs/Publicaties/2007%20BOUVERNE%20DE%20BIE%20ROOSE%20Het%20belang%20van%20het%20kind%20of%20de%20vraag%20naar%20naar%20de%20legitimiteit%20van%20de%20jeugdbescherming%20of%20de%20bijzondere%20jeugdbijstand.pdf>
- Bowen, G. (2009). Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–30. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>

- Bronselaer, J., Vandezande, V., & Verreth, K. (2011). Vlaamse pleegzorgers in beeld. Profielschets, kwaliteit van dienstverlening en duurzaam pleegouderschap. Koning Boudewijnstichting, Kenniscentrum WVG en Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.
- Brown, H. C. (2014). *Social Work and Foster Care*. Thousand Oaks, Canada: SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781473922686.n5>
- Cappon, L., & Vander Laenen, F. (2015). Gehoord worden is nog geen inspraak: Perspectieven van minderjarigen en ouders op de beslissingen genomen door de jeugdrechter. *Tijdschrift voor jeugd en kinderrechten*, 16(1), 3-19.
- CO7. (z.d.). *Vorming interviewtechnieken* [Presentatieslides]. co7. <http://www.co7.be/handleiding-interviewtechnieken>
- Codex Vlaanderen . (2014, 7 mei). *Decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp*. Geraadpleegd op 18 april 2020, via <https://codex.vlaanderen.be/Portals/Codex/documenten/1013455.html>
- de Baat, M., & de Lange, M. (2013). Pleegzorgbegeleiding. Geraadpleegd van http://www.gezin.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/Modulebeschrijving_pleegzorgbegeleiding.pdf
- De Graeve, K. (2012). *'Making Families' Parenting and Belonging in Transnational Adoption in Flanders*. Geraadpleegd op 17 april 2020, via <https://lib.ugent.be/nl/catalog/pug01:3255885>
- de lange, R., Schuman, H., & Montesano Montessori, N. (2016). *Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals* (7de editie). Antwerpen, België: Garant.
- Devlieghere, J. (2018). *Jeugdbescherming en jeugdrecht: kinderrechten* [presentatieslides]. Geraadpleegd via <https://ufora.ugent.be/d2l/le/content/54915/viewContent/205308/View>
- De Wilde, L. (2018). *"Pleegzorg: 'het belang van het kind' is geen wondermiddel waarop we ons als samenleving zonder meer kunnen beroepen"*. Site-Knack-NL. <https://www.knack.be/nieuws/belgie/pleegzorg-het-belang-van-het-kind-is-geen->

wondermiddel-waarop-we-ons-als-samenleving-zonder-meer-kunnen-beroepen/article-opinion-1396649.html?cookie_check=1606646812

De Wilde, L., Devlieghere, J., Vandenbroeck, M. & Vanobbergen, B. (2019). Foster parents between voluntarism and professionalisation: unpacking the backpack. *Children and Youth Services Review*, 98, 290-296.

de Wit, E. (2014, 9 december). *Mondelinge geschiedenis als historische methode* [Presentatieslides]. Geraadpleegd via <https://adoc.tips/mondelinge-geschiedenis-als-historische-methode.html>

Dieltiens, K. (2008). *Ik ben een pleegkind*. Clavis B.V.B.A., Uitgeverij.

Encyclo. (2020). *Encyclo*. Encyclo.nl. <https://www.encyclo.nl/begrip/Betrouwbaarheid>

Engelhart, E. (2019, 3 april). *Eigen kinderen van pleegouders als onzichtbare zorgers*. Blik op hulp. <https://blikophulp.nl/eigen-kinderen-van-pleegouders/>

Erfgoedcel Land van Dendermonde. (2013). *Mondelinge geschiedenis*. <http://egclandvandendermonde.be>. http://egclandvandendermonde.be/wp-content/uploads/2015/03/Mondelinge-geschiedenis_Tips-tricks.pdf

Expoo. (z.j.). *Theoretisch kader: Participatie als middel tot deelnemen en deelhebben*. Geraadpleegd op 20 april 2020, via <https://www.expoo.be/theoretisch-kader-participatie-als-middel-tot-deelnemen-en-deelhebben>

Fernandez, E. (2013). Accomplishing Permanency: Reunification Pathways and Outcomes for Foster Children. *SpringerBriefs in Well-Being and Quality of Life Research*, 1–152. <https://doi.org/10.1007/978-94-007-5092-0>

Flynn, S. (2019). Revisiting hegemony: A Gramscian analysis for contemporary social work. *Irish Journal of Sociology*, 1–20. <https://doi.org/10.1177/0791603519884201>

Fosterline. (2020). *How will fostering affect my own children?* <https://www.fosterline.info/news/how-will-fostering-affect-my-own-children/>

- Grietens, H. (2007). *Foster care in Belgium – Structure, politics and research*. International Network Foster Care Research. Siegen: Conference
- Guggenheim, M. (2005). *What's Wrong with Children's Rights?* Cambridge, Engeland: Harvard university press.
- Gypen, L., West, D. Van Holen, F. & Vanderfaeillie, J. (2020). Birth children of foster carers: How do they experience the foster care placement. *Children and Youth Services Review*, 109. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104703>
- Hartung, C. (2017). *Conditional Citizens*. New York, Verenigde Staten: Springer Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-981-10-3938-6>
- Healy, K., Lundström, T., & Sallnäs, M. (2011). A Comparison of Out-of-home Care for Children and Young People in Australia and Sweden: Worlds Apart?. *Australian Social Work*, 64(4), 416–431. <https://doi.org/10.1080/0312407x.2011.603092>
- Heyndricks, P. (2005). Meerzijdige partijdigheid. *Tijdschrift vooragogisch werk: balans*, 1(3). Geraadpleegd via https://www.vspw.be/files/pdfs/balans/tijdschrift/Balanstijdschrift2005_3.pdf
- Heywood, C. (2010). CENTURIES OF CHILDHOOD: AN ANNIVERSARY-AND AN EDITAPH? *Journal of the History of Childhood and Youth*, 3(3), 343 – 365. Geraadpleegd via <https://doi.org/10.1353/hcy.2010.0000>
- Höjer, I. (2007). Sons and daughters of foster carers and the impact of fostering on their everyday life. *Child and Family Social Work*, 12, 73–83. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2006.00447.x>
- Höjer, I., Sebba, J., & Luke, N. (2013). The impact of fostering on foster carers' children. An international literature review. *Rees Centre for Research in Fostering and Education*. University of Oxford.
- Inzicht uitzicht. (2011). Contextueel denken. Geraadpleegd op 17 april 2020, via <http://www.contextuele-hulpverlening.net/contextueel-denken>

- Kelly, W. (2017). *Understanding Children in Foster Care*. New York, Verenigde Staten: Springer Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-65376-1>
- KidsPeace. (2019). *How to become a Foster Parent?* FosterCare. <https://fostercare.com/become-a-foster-parent/>
- Kinderrechtencoalitie. (2020). *Belang van het kind*. Geraadpleegd op 18 april 2020, van <https://www.kinderrechtencoalitie.be/belang-van-het-kind/>
- Kinderrechtencommissariaat. (2011). Advies: Zorg voor kinderen in pleegzorg. Geraadpleegd op 15 mei 2019, via https://www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/2011_2012_3_advies_pleegzorg.pdf
- Kwalon. (2020). *Tijdschrift voor Kwalitatief Onderzoek*. [tijdschriftkwalon.nl](https://www.tijdschriftkwalon.nl). <https://www.tijdschriftkwalon.nl/>
- Lembrechts, S., & Herbots, K. (2016). *Nieuwe aanpak jeugddelinquentie*. Geraadpleegd op 19 april 2020, van <https://sociaal.net/achtergrond/nieuwe-aanpak-jeugddelinquentie/>
- Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R., & Zilber, T. (1998). *Narrative research: Reading, analysis, and interpretation*. Newbury Park, Engeland: Sage.
- Minne, B. (1999). *Een mussenjong in het eksternest*. Hasselt: Uitgeverij Clavis.
- Nordenfors, M. (2016). Children's participation in foster care placements. *European Journal of Social Work*, 19, 856–870. <https://doi.org/10.1080/13691457.2015.1084493>
- Pleegzorg Vlaanderen. (2017). *Samen Kinderen Vleugels Geven*. Geraadpleegd via <https://www.kennisplein.be/Documents/Pages/Statuut-voor-pleegzorgers/Infobrochure%20-%20Statuut%20voor%20pleegzorgers%20-%20aanpassing%20na%20beslissing%20grondwettelijk%20hof%20-%20def.pdf>

- Pleegzorg Vlaanderen. (2018). Wetgeving | Pleegzorg Vlaanderen. Geraadpleegd op 26 februari 2019, via <https://www.pleegzorgvlaanderen.be/professionelen/wetgeving>
- Pleegzorg Vlaanderen. (2020). *Zo word je pleeggezin*. Geraadpleegd op 27 juli 2020, van <https://www.pleegzorgvlaanderen.be/ik-wil-mijn-thuis-delen/pleeggezin-worden/zo-word-je-pleeggezin>
- Potoms, B., Van Holen, F., & Vanderfaeillie, J. (2017). Ontwikkeling en implementatie van een methodiek inzake gezinsbegeleiding (met finaliteit gezinshereniging) in het kader van perspectiefzoekende pleegzorg. Geraadpleegd via https://jongerenwelzijn.be/assets/docs/ons/studies-onderzoeken/eindrapport_ontw_impl_gezinsbegeleiding_persp_pleegzorg.pdf
- Przyborski, A., & Wohlrab-Sahr, M. (2014). *Qualitative Sozialforschung: Ein Arbeitsbuch (Lehr- und Handbücher der Soziologie) (German Edition)* (4de editie). Oldenbourg, Duitsland: De Gruyter.
- Raineri, M. L., Calcaterra, V., & Folgheraiter, F. (2018). "We are caregivers, too": Foster siblings' difficulties, strengths, and needs for support. *Child & Family Social Work, 23*, 625–632. <https://doi.org/10.1111/cfs.12453>
- Rast, J., & Rast, J. E. (2014). Neighbor to Family: Supporting Sibling Groups in Foster Care. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services, 95*(2), 83–91. <https://doi.org/10.1606/1044-3894.2014.95.11>
- Reynaert, D., Bouverne-De Bie, M., & Vandevelde, S. (2012). Between 'believers' and 'opponents': Critical discussions on children's rights. *The International Journal of Children's Rights, 20*(1), 155–168. <https://doi.org/10.1163/157181812x626417>
- Roose., R. (z.j.). *Participatieve hulpverlening: bron of fata morgana?* Geraadpleegd op 18 april, 2020, van file:///C:/Users/User/Documents/1e%20master/Masterproef%20I/Literatuurstudie/Lezen/Artikels/art_particip_hv.pdf

Roose, R. (2018). Jeugdbescherming en jeugdhulp. (Ongepubliceerd cursusmateriaal). Universiteit Gent: Gent.

Roose, R., & Bouverne-de bie, M. (2007). Do Children Have Rights or Do Their Rights Have to be Realised? The United Nations Convention on the Rights of the Child as a Frame of Reference for Pedagogical Action. *Journal of Philosophy of Education*, 41(3), 431–443. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9752.2007.00568.x>

Serbinski, S., & Brown, J. (2016). Creating Connections with Child Welfare Workers: Experiences of Foster Parents' Own Children. *European Journal of Social Work*, 47, 1411–1426. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcw146>

Serbinski, S., & Shlonsky, A. (2013). Is it that we are afraid to ask? A scoping review about sons and daughters of foster parents. *European Journal of Social Work*, 36, 101–114. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2013.10.023>

Snijders, J. (2006). *Ouders en hun behoeften aan opvoedingsondersteuning*. Geraadpleegd van <https://www.expoo.be/sites/default/files/atoms/files/themabundelrldif.pdf>

Unicef. (2003). *THE STATE OF THE WORLD'S CHILDREN 2003*. Geraadpleegd van https://www.unicef.org/publications/index_4810.html

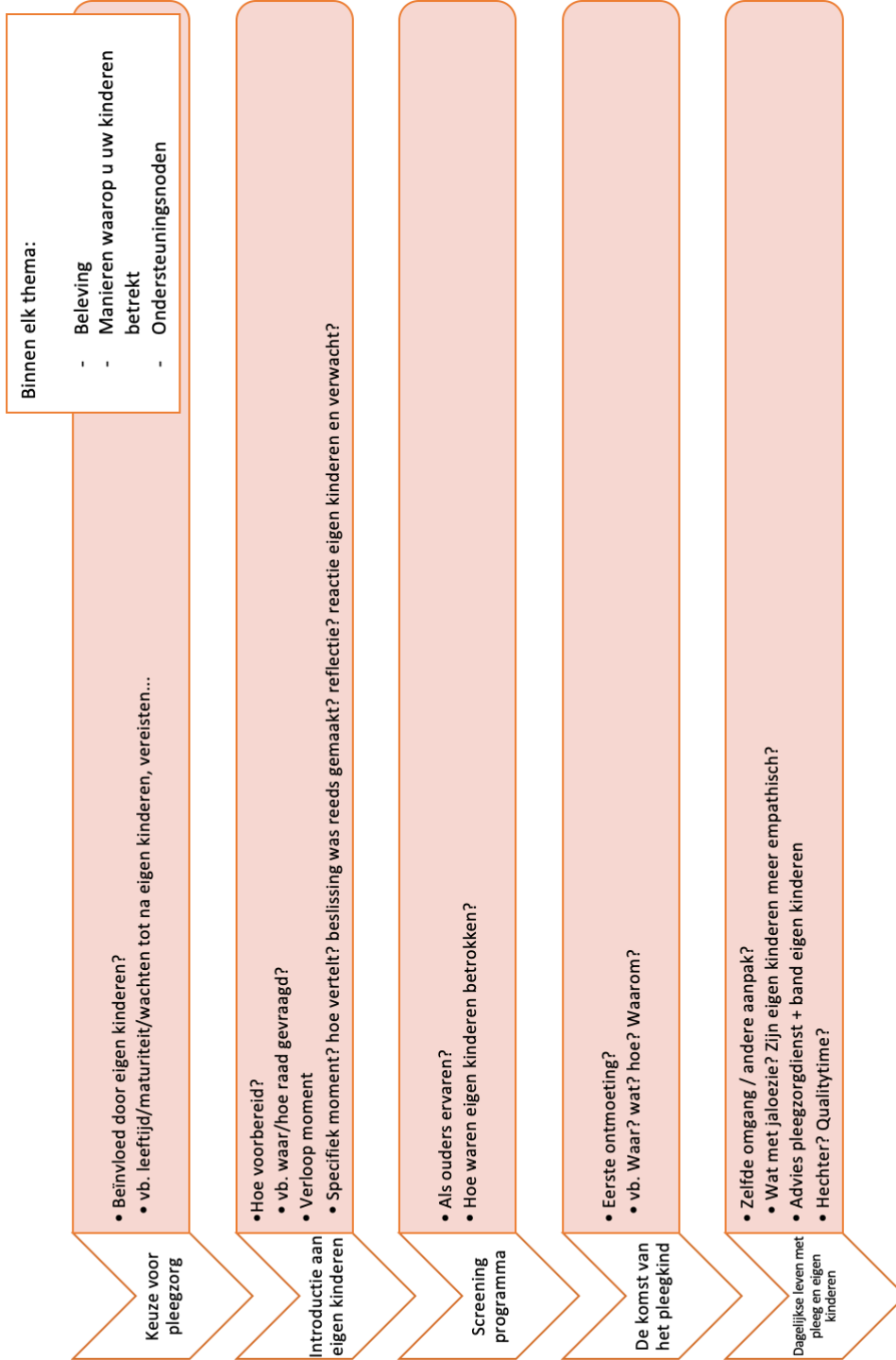
Van den Bruel, B., & Stroobants, T. (2016). *UITGANGSPUNTEN EN KRACHTLIJNEN BIJ UITHUISPLAATSING VAN JONGE KINDEREN I.F.V. VLAAMSE BELEIDSKEUZES*. Geraadpleegd op 12 december 2020, van <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiHyKzV1MjtAhVIM-wKHdCKCoEQFjAFegQICBAC&url=https%3A%2F%2Fwww.kindengezin.be%2Fimg%2Fuitgangspunten.pdf&usq=AOvVaw3e3XpF5qs6FbE0Is3ETRil>

Vandemeulebroecke, L., Van Crombrugge, H., Janssens, J., & Colpin, H. (2006). *Gezinspedagogiek (deel II opvoedingsondersteuning)*. Antwerpen: Apeldoorn

- Vanderfaeillie, J., Van Holen, F., Carlier, E., & Fransen, H. (2018). Breakdown of foster care placements in Flanders: incidenc and associated factors. *European child & adolescent psychiatry*, 27(2), 209 – 220.
- Van der Stoel, S. (1991). *Pleegouders over hun kinderen. Een visie op de praktijk van pleegzorg*. Rotterdam: Lemniscaat.
- van der Zee, F. (2017). *Veldonderzoek (fieldresearch)*. hulpbijonderzoek.nl. <https://hulpbijonderzoek.nl/online-woordenboek/begrippen/veldonderzoek/>
- Vandevijvere, E. (2018). *Een (h)echte uitdaging*. deMens.nu. <https://demens.nu/2018/10/02/een-hechte-uitdaging/>
- van Lieshout, M. (2019). *Canon Sociaal werk Vlaanderen, Details*. canonsociaalwerk.eu. https://www.canonsociaalwerk.eu/be/details_verwant.php?cps=1&canon_id=2&verwant=2&f%20bclid=lwAR2s5ZnvmEI7z4Pr22d5IW-wiiFHxfPEqJJbvrVpqwYumnkhqjulKvnbVrc
- Vanobbergen , B., Van Gorp , A., & Bradt , L. (2014). 25 jaar kinderrechten: een terugblik en een vooruitblik. *Pedagogiek* , 34(3), 169–176. Geraadpleegd via <https://biblio.ugent.be/publication/5850750/file/5850764>
- Willemse, A. (2004). *Elke dag is pleegzorgdag*. Tielt: Lannoo.
- Williams, D. (2016). Recognising Birth Children as Social Actors in the Foster-Care Process: Retrospective Accounts from Biological Children of Foster-Carers in Ireland. *British Journal of Social Work*, 47, 1394–1410. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcw100>
- Williams, D. (2017). Grief, loss, and separation: Experiences of birth children of foster carers. *Child & Family Social Work*, 22, 1448–1455. <https://doi.org/10.1111/cfs.12366>
- Wilson, K., Sinclair , I., & Gibbs, I. (2004). *Foster Carers: Why They Stay and Why They Leave*. Londen , Verenigd Koninkrijk : Jessica Kingsley Publishers.
- Younes, M. N., & Harp, M. (2007). Addressing the impact of foster care on biological children and their families. *Child Welfare*, 84(4), 21-40.

8. Bijlagen

8.1 Themalijst

8.2 'Informed consent'

INFORMED CONSENT

Ik, ondergetekende, (1)
& (2), verklaar hierbij dat ik,
als participant aan de masterproef van Céline Cannaert, student Master of Science in het
Sociaal Werk aan de Universiteit van Gent, omtrent het belang van eigen kinderen in het
pleeggezin onder begeleiding van promotor Prof. Dr. Lieselot De Wilde;

- (1) de uitleg over het doel van dit gesprek heb gekregen. Ik kreeg ook de mogelijkheid om extra informatie te vragen;
- (2) totaal uit vrije wil deelneem aan het thesis onderzoek;
- (3) toestemming geef om dit gesprek op te nemen;
- (4) toestemming geef aan de student om de informatie uit dit interview en uit de identifiërende anoniem te bewaren, te verwerken en te rapporteren;
- (5) op de hoogte ben van de mogelijkheid om mijn deelname aan het onderzoek op ieder moment stop te zetten en dit zonder opgave van reden;
- (6) weet dat niet deelnemen of mijn deelname aan het onderzoek stopzetten op geen enkele manier negatieve gevolgen heeft voor mij;
- (7) weet dat ik de resultaten, genoteerd in de masterproef, kan verkrijgen.

Gelezen en goedgekeurd op (datum),

handtekening van de participant(en)

.....

handtekening van de masterproefstudent

8.3 Oproep pleegzorgonderzoek

Beste pleegzorger

in het kader van mijn masterproefonderzoek ben ik op zoek naar **pleegzorger(s)** uit **West-Vlaanderen** die naast pleegkinderen ook **een eigen kind** of **eigen kinderen** hebben.

Het onderzoek zal bestaan uit een diepte interview van maximum één uur dat zal peilen naar:

- uw beleving van pleegzorg met eigen kinderen;
- de manieren waarop u uw eigen kinderen betreft in het pleeggezin;
- de eventuele ondersteuningsbehoeften in uw pleeggezin met eigen kinderen.

Voldoet u aan bovenstaand profiel en wilt u graag deelnemen aan onderzoek? Neem dan zeker en vast contact op via **eigenkinderen.pleegzorg@outlook.com**.

Het interview zal plaatsvinden in **september 2020**. Een exacte datum en locatie worden later in samenspraak vastgelegd.

Uw deelname zou voor mij een grote hulp zijn.
Alvast bedankt!

Céline Cannaert
Student Master Sociaal Werk Ugent

Contact: eigenkinderen.pleegzorg@outlook.com
Promotor: Prof. Dr. Lieselot De Wilde

8.4 Oproep onderzoek Pleegzorg West-Vlaanderen

ONDERZOEK

Pleegzorg en eigen kinderen?

Je thuis delen, Verrijkt je leven.

